

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedra

NAUDA KĀ KULTŪRVĒSTURISKA LIECĪBA. EIRO PIEMĒRS

Bakalaura darbs

Autors:

Akadēmiskās bakalaura studiju programmas "Mākslas"
Starpkultūru sakari Latvija – Ziemeļvalstis apakšprogrammas
4. kursa students Tomass Larsens
(ID Nr. 20120236)

Darba vadītājs:

doc., Mg. art. Juris Goldmanis

Rīga

2016

SATURS

IEVADS.....	3
1. NAUDAS KULTŪRVĒSTURISKIE ASPEKTI UN LAIKMETA VĒSTĪJUMS....	5
1.1. Monētu un banknošu vizuālā noformējuma attīstība.....	7
1.2. Monētu un banknošu vizuālā noformējuma attīstība Latvijā.....	12
2. EIRO NAUDAS KULTŪRVĒSTURISKĀS NOZĪMES ANALĪZE.....	16
2.1. Euro naudas vizuālā noformējuma izveides principi.....	17
2.2. Euro banknošu vizuālais noformējums un simboliskā nozīme.....	21
2.3. Euro monētu un centu vizuālais noformējums.....	25
3. NAUDAS KULTŪRVĒSTURISKĀ VĒSTĪJUMA UZTVERE SABIEDRĪBĀ...38	
3.1. Pētījumā izmantotās metodikas pamatojums.....	39
3.2. Sabiedrības noskaņojums par euro naudas dizainu.....	41
3.3. Euro naudas simboliskā izpratne.....	43
3.4. Euro naudas kā kultūrvēsturiskas liecības saglabāšanās.....	46
NOBEIGUMS.....	50
KOPSAVILKUMS.....	52
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	53
ANOTĀCIJA.....	56
ANNOTATION.....	57
MERKNAD.....	58
PIELIKUMI.....	59
1. Pielikums. Aptaujas anketa.....	60
2. Pielikums. Anketas rezultātu apkopojums.....	62

IEVADS

Kopš 2014. gada 1.janvāra Latvija ir pievienojusies eiro zonai, un šobrīd vienīgais likumīgais maksāšanas līdzeklis Latvijā ir eiro. Ir pieejams plašs informatīvo materiālu klāsts un publikācijas, kas pēta šo notikumu no ekonomiskā un monetārās politikas skatupunkta, apskatot ne tikai citu valstu pieredzi, bet arī Latvijas realizēto ceļu uz eiro zonu. Salīdzinoši mazāk ir veikti pētījumi, kas atspoguļotu sabiedrības viedokli par naudas vizuālo izskatu un tajā izmantoto simbolu izpratni, tādēļ autors ir izvēlējis veikt bakalaura darbu, lai izpētītu eiro naudu no kultūrvēsturiskā aspekta.

Bakalaura darba tēma ir „Nauda kā kultūrvēsturiska liecība. Euro piemērs”.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt un izvērtēt eiro naudas kultūrvēsturisko vēstījumu.

Bakalaura darba uzdevumi ir:

- izpētīt pieejamo literatūru un informācijas avotus par naudas vizuālā noformējuma attīstību no kultūrvēsturiskā aspekta Eiropā un Latvijā;
- izpētīt pieejamo informāciju un izvērtēt eiro naudas vizuālo noformējumu, simbolu nozīmi, izveides principus un attīstību;
- izstrādāt pētījuma veikšanai nepieciešamo metodiku;
- izveidot aptaujas anketu un veikt Latvijas iedzīvotāju aptaujāšanu par eiro naudas vizuālo noformējumu un tajā izmantoto simboliku, lai noskaidrotu, kā sabiedrība uztver eiro naudas kultūrvēsturisko vēstījumu;
- izdarīt secinājumus par eiro naudu kā kultūrvēsturisku liecību atbilstoši veiktajam pētījumam no informācijas avotiem un iegūtajiem aptaujas rezultātiem.

Apskatot Latvijas valsts vēsturisko attīstību, ir pagājuši vairāki simti gadu zem svešām varām, un viena no liecībām katram vēsturiskajam posmam ir nauda - monētas vai banknotes. Naudai ir ne tikai ekonomiskas funkcijas, bet arī kultūrvēsturiskas, jo nauda atspoguļo ikvienas civilizācijas, valsts, arī reģiona attīstības gaitu. Tā satur vizuālo informāciju, kas var būt unikāla attiecībā pret to, kurā pasaules daļā tā tikusi izgatavota. Tajā var atrast gan personālijas, kas saistītas ar vēsturi, pārvaldi, politiku, mākslu, var būt attēloti vēsturiski notikumi, vai arī iemūžināta kāda vieta, kas eksistējusi kādreiz un pastāv joprojām, vai arī nemaz nepastāv (piemērs - Slovēnijas 10 eiro centu monēta ar neuzceltu ēku). Dažkārt uz naudas ir attēlots kaut kas, kas īsti nav skaidrs tiem, kas šo naudu izmanto un apskata. Vai arī ir noformējums, kurš cilvēkam neko neizsaka. Autors uzskata, ka ir

lietderīgi veikt pētījumus, lai sabiedrību izglītotu par to, kas un kāpēc ir attēlots uz naudas, kas tiek izmantota ikdienā.

Šajā gadījumā bakalaura darba pētījuma hronoloģiskais posms ir nevis 2000 gadi, kopš pastāv liecības par naudu kā maksāšanas līdzekli, bet sākot no 2002.gada, kad konkrēti eiro banknotes un monētas „nāca pasaulē”, savukārt darba teorētiskajā daļā kopējam apskatam par naudas kā kultūrvēsturiskas liecības attīstību aplūkotas arī senākas pagātnes liecības atbilstoši kontekstam. Pētāmā problēma ir tā, ka uz naudas lielākoties nav rakstīts vai precizēts, kas vai kurš ir attēlots, un cilvēkiem, kas naudu izmanto, ļoti bieži ir grūti saprast, kas stilistiski vispār ir uz monētām vai banknotēm parādīts.

Galvenās pētījuma metodes ir literatūras un interneta informācijas avotu analīze. Gan teorētiskajā, gan praktiskajā daļā informācijas apkopošanai ir izmantotas arī kontentanalīzes, klasifikācijas un salīdzināšanas metodes, savukārt pētījuma datu iegūšanai tika izstrādāta aptaujas anketa ar 11 jautājumiem, lai noskaidrotu, kā Latvijas sabiedrība uztver eiro naudas kultūrvēsturisko vēstījumu un kā tiek vērtēts eiro banknošu un monētu simboliskais, kā arī vizuālais noformējums.

Bakalaura darbs ir strukturēts 4 galvenajās nodaļās. Teorētiskajā daļā apskatīta nauda no kultūrvēsturiskā aspekta, kā arī no vizuālā noformējuma izveides principiem Eiropā un Latvijā, savukārt otrajā nodaļā sniegts eiro naudas vizuālā noformējuma, tematikas un simbolu izvērtējums. Trešajā nodaļā sniegts pētījuma metodiskais pamatojums, bet ceturtajā – pētījuma nodaļā – izvērtēti un analizēti aptaujāšanas gaitā iegūtie rezultāti.

Bakalaura darbā iekļautas 3 tabulas, 8 attēli un 2 pielikumi. Bakalaura darba izstrādei ir izmantoti 43 literatūras un informācijas avoti.

1. NAUDAS KULTŪRVĒSTURISKIE ASPEKTI UN LAIKMETA VĒSTĪJUMS

Par naudu no ekonomiskā viedokļa ir sarakstīts ne mazums vērtīgas literatūras – kā cilvēkiem uzkrāt, nopelnīt, ieguldīt utt., savukārt daudz retāk sabiedrībai tiek pasniegta informācija par to, kādēļ ikdienā pieņemtie lietojamie līdzekļi – papīra naudas zīmes un monētas – norēķiniem par pakalpojumiem, precēm izskatās tieši tā un ne savādāk. Pat neveicot speciālus pētījumus, bet aptaujājot paziņu loku, reti kurš var pārliecinoši apgalvot, ka viņš zina, kam piederējusi ideja par to, kā izskatīsies nauda, ko viņš glabā savā maciņā. Runājot par Latviju, laiku pa laikam Latvijas Banka izdod jaunu jubilejas vai piemiņas monētu, sabiedrība tiek informēta, taču dziļāka interese un diskusijas paliek vien kolekcionāru aprindās. Autors uzskata, ka nauda no mākslinieciska, kultūrnozīmīga aspekta ir salīdzinoši retāk apspriesta. Par piemēru var minēt Latvijas Bankas izdoto Teodora Zaļkalna „Latvijas monētu”, kas 2010.gadā Amerikas Savienotajās Valstīs ieguva Gada monētas titulu.¹ Vai kāds šo notikumu atceras un vai varētu pastāstīt, kāda izskatās monēta, kas guvusi tik prestižu apbalvojumu? Daudz vieglāk sabiedrībai būtu pastāstīt, kurš uzvarēja starptautiskajā konkursā „Eirovīzija”... Arī ievērojamais latviešu akadēmiķis Jānis Stradiņš aicināja Latvijas Banku neturēt sveci zem pūra un informēt plašāku sabiedrību gan par jaunu monētu laišanu apgrozībā, gan par saņemtajām balvām un atzinību. Akadēmiķis uzsvēra, „*ka katra monēta ir neliels kultūras notikums, kas jādara zināms citiem.*”²

Par naudu runāts jau gadsimtu gadsimtiem, un **tā ataino ikviena laikmeta, konkrētas valdības, varas, reģiona, sabiedrības, politiskās iekārtas un kultūras īpašības, arī atspoguļo pieejamos materiālos resursus dažādās pasaules vietās.** Sākotnēji kā nauda tika izmantoti dažādi metāli, un jau vēsturiski sarežģīta problēma bija valdnieku centieni gūt materiālu labumu no naudas kalšanas monopola. Ieviešot standarta monētas, valdības rūpīgi noteica monētas svaru un tajā lietotā metāla kvalitāti. Uz monētas uzspieda valdnieka emblēmu, norādot tās izcelsmi. Valdniekiem tomēr bija raksturīgi vēlāk monētā izmantot mazāk dārgmetāla, tā samazinot monētas faktisko vērtību. Vēlāk 17.gs. sākumā Zviedrijā trūka dārgmetālu, tāpēc naudu ražoja no vara — nauda bija lielas vara

¹ *Zinātnes un kultūras mijiedarbība Latvijā un pasaulē. Jāņa Stradiņa gada grāmata.* Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 75.lpp.

² Turpat, 75.lpp.

plātnes (50 cm vai vairāk garumā un platumā), uz kurām iespieda zīmes, kas norādīja to vērtību.³ Tajā pat laikā Francijā 17.-18.gs. karaļu galma izšķērdīgā dzīvesveida prasību apmierināšanai tika palielināts papīra naudas zīmju apgrozījums, tādējādi pat 28 reizes samazinot papīra naudas piesaistītā zelta monētu saturu un 35 reizes samazinot sudraba saturu.⁴ Lieki piebilst, ka šādi radītajā inflācijā vienkāršā tauta bija ļoti neapmierināta.

Nauda ir sabiedrisks spēks gan privātās rokās, gan valsts īpašumā. Nauda kļūst par attiecību nesēju, kas pauž varu, diktē citiem cilvēkiem viņu rīcību, pakļauj sev uzņēmējus, jaucas politikā. Nauda (zelts) ir visvarena. Ievērojamais 19.gs. rakstnieks J.V.Gēte savā darbā „Fausts” Mefistofeļa kuplejā par naudu tēlaini raksta:

*„Zelta teļš ir pasaules cars—
Viņu vienu katru dienu
Simtiem pielūdz ļaužu bari,
Visiem pēc zelta rokas trīc.
Kalps un karalis, augsti, zemi,
Visi gaida ko viņš lems.
Viņa priekšā ceļus loka
Zeltā saistīts ļaužu prāts.—
Sātans savu pļauju vāc!
Zelta teļš visvarens dievs,
Viņa vara visu dara.
Debess valdnieks viņš paties ’!
Cilts pret cilti, dēls pret tēvu,
Zeltam klausot, cīņā iet,
Nebeidz baltas asinis liet;
Tautas uzņem grūtu postu.
Apstulbots ir ļaužu prāts. —
Sātans savu pļauju vāc!”⁵*

³ Ducmane, Kristīne. *Nauda*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2004. 38.lpp.

⁴ **Le veau d'or est toujours debout**, Mefistofeļa ārijas no Šarla Guno operas “Fausts”, libreta autori ir Žils Barbjē un Mišels Karē. Pārpublicēts: Libermanis, Georgs. *Nauda, inflācija, valūtas kurss*. Rīga, SIA „Kamene”, 1995. 20.lpp.

⁵ Turpat, 13.-14.lpp.

Ja, laikiem ejot un dažādām varām mainoties, metāla nauda tika aizvietota ar papīra naudas zīmēm pat vairs to nepiesaistot konkrētam daudzumam dārgmetālu, tad mūsdienu tendences naudas izmantošanā ir attīstījušās vēl tālāk – bezskaidras naudas norēķini šodienas attīstītajā sabiedrībā ir aktuāla tendence – liekot uzdot jautājumu, vai pēc 10 – 20 gadiem cilvēce vēl izmantos skaidru naudu savos darījumos un vai šodien pieejamās monētas, banknotes nav pēdējās kultūrvēsturiskās liecības par 21.gadsimta tirdzniecības, preču apmaiņas tradīcijām, kurā dzīvojam? Eiropas Savienības valstu vidū skaidrā nauda apgrozībā vidēji ir 15-20%, bezskaidrās naudas īpatsvars ir 80-85%.⁶ Latvijā 2013.gada decembrī tikai 9% bija skaidra nauda, un 91% no naudas bija noguldījumi uz nakti, kas ir bezskaidrā nauda beztermiņa kontos.⁷ Pēc Eiropas Centrālās bankas 2015.gada nogalē izdotajiem datiem, bezskaidras naudas norēķini un transakcijas Eiropas Savienības dalībvalstīs 2014.gadā sasnieguši 103,2 miljardus.⁸ Analizējot šādu statistiku, autors uzskata, ka „taustāmā” nauda, t.i. banknotes un monētas, ir svarīgs kultūrvēsturisks mantojums it īpaši globalizācijas laikmetā, kad, piemēram, viena no tautas nacionālajām kultūras vērtībām un liecībām ir sava valūta.

1.1. Monētu un banknošu vizuālā noformējuma attīstība

Jau tālā senatnē cilvēki mainīja savus guvumus un izstrādājumus, maiņu rosināja dzīves nepieciešamība. Pamazām par vispārārtītiem maiņas līdzekļiem kļuva īpašas lietas, pret kurām varēja samainīt jebkuru mantu. Vispiemērotākais materiāls maiņas ekvivalentam izrādījās metāls. Tas ir izturīgs, viegli sadalāms, tam piemīt precīzi nosakāms un pastāvīgs svars. Ar laiku izveidojās ērtāka forma – apaļa monēta ar attēliem un uzrakstiem abās pusēs. Metāla monētu pirmsākumi meklējami 7.gs. pr.Kr. Līdijas valstī Mazāzijā (tagad Rietumturcijā). Pirmās monētas gatavoja no elektrona-dārgmetālu zelta un sudraba sakausējuma, kas veidojies dabiskos apstākļos.⁹ Monētu vizuālā attēlojuma tradīciju attīstība Eiropā meklējama Senās Grieķijas un Romas kultūrās, no senatnes līdz pat mūsdienām kultūrvēsturisku vērtību un atzinību attēlošanai uz monētām piešķirot

⁶ “Alma Kopa”. *Demokrātiska nauda Latvijā! – Pēc Šveices demokrātiskas naudas un banku sistēmas reformas piedāvājuma referendumam*. Rīga, SIA „Drukātava”, 2014. 17.lpp.

⁷ Turpat, 17.lpp.

⁸ Eiropas Centrālā banka. *Payment statistics for 2014*. Pieejams:

<https://www.ecb.europa.eu/press/pdf/pis/pis2014.en.pdf?d9feb0268bb38b960b806ea69b6bf467> [Skatīts 2016, 4.apr.]

⁹ Ducmane, Kristīne. *Nauda*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2004. 8.lpp.

mitoloģiskiem varoņiem, dieviem un dievietēm, imperatoru personību attēlojumam, nozīmīgiem arhitektūras sasniegumiem un civilizācijas attīstības apliecinājumiem.

Mitoloģiskos tēlus uz monētām pirmie sāka attēlot senie grieķi, sākotnēji uz monētām attēlojot dažādus simbolus. Visbiežāk tie bija raksturīgi tēli, augi vai dzīvnieki, kaut kas tāds, kas nepārprotami norādīja uz vietu, kur monēta izgatavota, piemēram, spārnotais zirgs Pēgass – Korintā, bruņurupucis – Aigīnas salā, pūce – Atēnās, bite – Efesā, roze vai arī granātābola krūms – Rodas salā. Savā ziņā šos simbolus var uzskatīt arī par ģerboņu priekštečiem. Vēlāk uz monētām tika atainoti dievi un varoņi un pēc to attēlojumiem uz monētām var izsekot sabiedrības attīstībai. Monētas kļuva par reliģisko, sociālo, politisko, tikumisko un filozofisko uzskatu mākslinieciskās izpausmes veidiem, kas līdzībās atspoguļoja laikmeta tendences.¹⁰ **Mitoloģiskā un simboliskā tematika** Grieķijas **eiro monētu dizainā** tiek saglabāta pat mūsdienās.

Arī senie romieši agrīnajā periodā turpināja grieķu tradīcijas, attēlojot uz monētām savus dievus, dievietes un mitoloģiskos varoņus. „*Kādā no romiešu varoņteikām stāstīts par to, ka romieši, gatavojoties cīņai pret Ēpeiras valdnieku Pirru, lūguši palīdzību dievietei Junonai (Jupitera sievai, laulību, mātes, sieviešu un sievišķā ražīgā spēka dievietei), ko dēvēja arī par Monētu (padomdevēju). Pēc sekmīgas kaujas, pateicoties šai dievietei, uz viņas templi Kapitolija kalnā tika pārcelta naudas kaltuve, un tās izstrādājumi līdz pat mūsdienām tiek dēvēti par monētām.*”¹¹ Vēlāk uz monētām tik attēloti imperatori un viņa ģimenes locekļi, piemēram, par bērna piedzimšanu imperatora ģimenē tautai pavēstīja ar monētas starpniecību, vienā pusē attēlojot imperatora sievu, otrā-auglības dievieti Cereru. Arī ievērojami Romas **arhitektūras pieminekļi**, kā termas, svētnīcas, templi un arī Kolizejs, ir tikuši attēloti uz monētām no senatnes līdz pat mūsdienu Itālijas eiro centu reversiem.

Valdnieku, karaļu, imperatoru un ievērojamu politisku personu un ģerboņu attēlojums uz monētām plaši izmantots Eiropā Livonijas laikā un līdz 17.-18.gadsimtam. Kad valdības, karaļi mainījās – mainījās arī naudas kalšanas tematika, katrs vēlējās savās pakļautajās zemēs naudu, kas atspoguļo viņu varu un ietekmi konkrētajā reģionā. Ziemeļeiropas reģiona un politiskajai attīstībai var sekot līdz, apskatot šajā laika posmā izlaistās monētas ar karaļu portretiem, piemēram, kalti dukāti un dālderī 1628.-1631.g. laika posmā ar zviedru karaļa Gustava II Ādolfa portretu, 1632.-1654.g. ar karalienes

¹⁰ Ducmane, Kristīne. *Nauda*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2004. 8.lpp.

¹¹ Turpat, 12.lpp.

Kristīnas portretu, 1654.-1660.g. ar Kārļa X Gustava portretu, 1682.-1698.g. ar Kurzemes un Zemgales hercoga Frīdriha Kazimira portretu u.c. Kurzemes un Zemgales hercogistes mantinieku, hercoga Gotharda Ketlera dēlu Frīdriha (valdīšanas laiks 1587.-1642.g.) un Vilhelma (valdīšanas laiks 1587.-1616.g.) laikā izlaistās monētās – trīsgraši un šiliņi – numismātikā tika skatīti vienkopus, jo šo monētu legendās valdnieka vārds netika minēts. Trīsgrašu atšķirības pazīme ir uz tiem redzami hercogu portreti, taču šiliņiem konstatēt atšķirības ir gandrīz neiespējami.¹²

Arī Norvēģijas teritorijas karaļi stilistiski attēloti uz monētām jau kopš viduslaikiem, piemēram, Haralds III Sigurdsons, Olafs III Haraldsons, Magnus III Olafsons un citi. Krona kā maksāšanas līdzeklis Norvēģijā tika ieviesta 1875.gadā, un valūtas vienojošs elements vizuālajā noformējumā gan uz monētām, gan banknotēm ir valdošais karalis.¹³ Interesants ir fakts 20.gs. Latvijas un Norvēģijas monētu kalšanas vēsturē, kad Latvijā sāka kalt sudraba naudu – 1,2 un 5 latus – no 1924.līdz 1932.gadam. Sudraba divus latus sāka laist apgrozībā 1925.gada 30.martā un divu latu monētas bija kaltas no sakausētām Norvēģijas kronu monētām, kuras šī valsts bija izņēmusi no apgrozības.¹⁴

Raksturojot monētas un papīra naudas zīmes, par aversu monētām uzskata to pusi, kurā redzams viens no šiem attēliem: valsts galva (karalis, cars, prezidents), valdnieka iniciāļi, valsts (pilsētas) ģerbonis vai arī kāds vispār nacionāls simbols. Pārējos gadījumos par aversu uzskata to pusi, kurā redzams monētas nomināla apzīmējums vai kalšanas gads. Papīra naudas zīmēm ar aversu saprot to pusi, kurā redzams zīmes nomināla pilns nosaukums, sērija un kontrolskaitlis, kā arī amatpersonu paraksti. Ja naudas zīmē attēlots esošā vai bijušā valsts (pilsētas) galvas (karaļa, cara, prezidenta) portrets, tad šī puse uzskatāma par priekšpusi neatkarīgi no iepriekš minēto elementu esamības vai trūkuma. Reverss ir monētas vai papīra naudas zīmes mugurpuse. Uz papīra naudas zīmēm tajā parasti attēlots kāds raksturīgs sižets no attiecīgās valsts vēstures, dabas ainava vai mākslas

¹² Turpat, 36.-41.lpp.

¹³ Norvēģijas banka. Pieejams: <http://www.norges-bank.no/en/notes-and-coins/Coins/> [Skatīts 2016.g., 17.apr.]

¹⁴ Kuļbanska, Gunta, Degtere, Dita. *Nauda ar Latvijas dvēseli. Lats*. Rīga, SIA „Jelgavas tipogrāfija”, 2013. 19.-20.lpp

darbs. Reversā var būt attēlots arī valsts vai pilsētas ģerbonis, un gan monētu, gan papīra naudas zīmju reversa sižetiskais risinājums var būt līdzīgs.¹⁵

Informācijas avoti liecina, ka pirmās liecības par **papīra naudas jeb banknošu rašanos** pasaulē atrastas Ķīnā 650.gadā, kad valdīja Tan dinastija, Ap šo laiku apgrozībā bija vara monētas juanj-pao, kuru svars bija 3,8g, šai preču naudai bija visai maza pirktspēja, un lai atvieglotu šīs naudas glabāšanu un izmantošanu, uz augstas kvalitātes papīra iespieda grūti viltojamas naudas zīmes ar nominālu 10 000 juanj-pao.¹⁶ Eiropā pirmās modernās banknotes ieviesa Stokholmas banka 1657.gadā, kad Johans Palmstruhs sadarbībā ar karalisko valdību piedāvāja cilvēkiem papīra naudas zīmes kā alternatīvu zviedru vara monētām, kas ikdienas lietošanā bija smagas un neērtas. Šādas pirmās papīra naudas zīmes tika drukātas uz bieza papīra ar vārdu „banco” kā ūdenszīmi, norādot izdošanas datumu, bankas zīmogu un astoņus parakstus, t.sk. J.Palmstruha, kā drošības apliecinājumu, ka naudu ir iespējams samainīt pret atbilstošu daudzumu monētu.¹⁷

Banknošu vizuālais noformējums sākotnēji bija ļoti vienkāršs, atspoguļojot vien banknotes vērtību atbilstoši piesaistītajai monētu vērtībai, izdevējiestādi, parakstus par tās drošumu un vērtību, savukārt vēlāk banknošu un monētu vizuālā noformējuma tradīcijas ir samērā līdzīgas, kā tika apskatīts iepriekš – līdzīgi kā uz monētām, arī uz papīra naudas zīmēm tiek attēlota nomināla vērtība, valstij, pilsētai vai reģionam raksturīgi simboli, notikumi, ģerboņi un personības.

Piemēram, Norvēģijas banknošu aversa vizuālā noformējuma principos kopš 1877.gada dominē karaļu un ievērojamu kultūras, mākslas, kara personību attēlojums, Zviedrijas un Norvēģijas karalis Oskars II (1877.-1901.g. izlaidums), norvēģu konstitūcijas sastādītājs Vilhelms Frimans Korens Kristī un admirālis Pēters Vessels Tordenskiolds (1901.-1945.g.), rakstnieks Henrihs Ibsens (1975.-1981.g.), komponists Edvards Grīgs (1991.-2001.g.) u.c. ievērojamas personības Norvēģijas vēsturē.¹⁸

¹⁵ Vēciņš, Ēvalds, Rubenis, Dzintars, Grīns, Rolands Gunārs. *Nauda Latvijā XX gadsimtā. I daļa, 1.sējums*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2000. 19.lpp.

¹⁶ Libermanis, G. *Nauda, inflācija, valūtas kurss*. Rīga, SIA „Kamene”, 1995. 17.lpp.

¹⁷ Cavendish, Richard. „*Europe's first banknotes issued in Sweden*”, 7.jūl., 2011. Pieejams:

<http://www.historytoday.com/richard-cavendish/europe%E2%80%99s-first-banknotes-issued-sweden>

[Skatīts 2016.g., 17.apr.]

¹⁸Norvēģijas banka. Pieejams: <http://www.norges-bank.no/en/notes-and-coins/Banknotes/> [Skatīts 2016., 17.apr.]

Papīra banknotēm svarīgu lomu vizuālajā noformējumā ieņem arī naudas pretviltošanas elementu iestrāde, un vēsturiski šie naudas viltošanas gadījumi un mēģinājumi visbiežāk realizēti ar papīra naudu nevis monētām, jo monētas bija sarežģītāk viltot grūti pieejamo materiālu dēļ. Dažādi banknošu drošības elementi tiek izmantoti mūsdienās, un tie ir neatņemama banknošu vizuālā noformējuma sastāvdaļa.

Lielākā daļa banknošu ir izgatavoti no kokvilnas šķiedras ar svaru 80 līdz 90 g kvadrātmetrā. Kokvilnas šķiedras dažreiz sajauc ar linu, abakas vai citām tekstilšķiedrām. Parasti banknošu ražošanā izmantotais papīrs ir daudz izturīgs pret nodilumu (vidējais banknotes dzīves laiks ir divi gadi). Atšķirībā no vairuma tipogrāfijas un rakstāmpapīra, banknošu papīrā izgatavošanas procesā ir izmantots arī polivinilspirts vai želatīns ūdens vietā, lai dotu papildus izturību.¹⁹ Visbiežāk izmantotais pretviltošanas elements banknotēs ir ūdenszīme – zīmējums, kas redzams, papīru caurskatot pret gaismu. Ūdenszīme var aizņemt visu papīra virsmu vai atrasties noteiktās vietās teksta, portreta, emblēmas, līniju vai citādu grafisku figūru veidā.²⁰

1988. gadā Austrijā tika izdota 5000 šiliņu banknote (uz tās attēlots austriešu komponists V.A.Mocarts) ar banknošu drukāšanas vēsturē pirmo iestrādāto folija pretviltošanas elementu hologrammu, kas maina attēlu, apskatot banknoti no dažādiem rakursiem.²¹ Izmantots arī veržē – dažādos veidos strīpains papīrs un joslas.

Vēsturiski arī Latvijā papīra banknošu viltošana notikusi un ir bijusi nepieciešamība ieviest drošākus līdzekļus, lai pasargātu banknotes no nelikumīgas pavairošanas laikā no 1922. līdz 1940.gadam, tā, piemēram, drukājot naudas zīmes citas valsts iespiestuvē. „*Latvijas Vērtspapīru spiestuvē izgatavotās naudaszīmes bija vāji aizsargātas pret viltošanu, tāpēc saskaņā ar Latvijas Bankas Padomes lēmumu turpmāk (1924.-1938.g.) visas Latvijas Bankas banknotes tika iespiestas Lielbritānijā (arī naudaszīmju grafiskos attēlus veidoja britu mākslinieki).*”²²

¹⁹ Anglijas banka. Pieejams:

<http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/polymer/Documents/environmentalimpact.pdf> [Skatīts 2016., 17.apr.]

²⁰ Vēciņš, Ē., Rubenis, Dz., Grīns, R.G. *Nauda Latvijā XX gadsimtā. I daļa, I.sējums.* Rīga, Zvaigzne ABC, 2000. 19.lpp.

²¹ *Protection frames from fakes.* Pieejams: <http://www.e-allmoney.com/banknotes6.html> [Skatīts 2016., 17.apr.]

²² Ducmane K. *Nauda.* Rīga, Zvaigzne ABC, 2004. 53.lpp.

1.2. Monētu un banknošu vizuālā noformējuma attīstība Latvijā

Izpētot plašo, pieejamo informāciju un literatūru par monētu un papīra naudas zīmju noformējumu Latvijā 19.-20.gadsimtā un līdz mūsdienām, autors uzskata, ka Latvijas nauda varētu būt viena no interesantākajām tēmām numismātiem. Monētu un banknošu izskats ir mainījies cauri vēstures laikiem – ir piedzīvoti gan Latvijas rubļi, gan lati, gan Latvijas Bankas naudas zīmes un Latvijas valsts kases zīmes latos (1922.-1940.gadam)²³, gan Latvijas pilsētu, Liepājas, Jelgavas, Ventspils un Rīgas atšķirīgās naudas zīmes pirmskara Latvijā²⁴, Latvijas rubļi Otrā pasaules kara laikā, atjaunotās Latvijas lati, jubilejas un piemiņas monētas utt. Šķiet, ka Latvijas veidošanās vēsturi varētu izsecināt, rūpīgi izpētot saglabājušās vēsturiskās naudas liecības, jo tā ir pilna ar latviešu tautai nozīmīgu simbolistisku.

Atjaunojoties Latvijas valstiskajai neatkarībai 1990.gadā, viens no aktuālākajiem jautājumiem bija nacionālās valūtas – lata – atjaunošana. Latvijas Republikas Augstākā padome 1991.gada 13.martā pieņēma lēmumu "Par Latvijas Republikas naudaszīmju izgatavošanu".²⁵ Tika izveidota arī Latvijas Republikas naudas zīmju sižetiskā risinājuma komisija, savukārt, kad lati tika laisti apgrozībā, komisija savu darbu beidza. Vēlāk pēc Latvijas Bankas padomes locekļa Bruno Reinholda Rubesa un prezidenta padomnieka Ēvalda Vēciņa ierosmes tika nolemts izmantot komisijas locekļu darbā ar apgrozības naudas zīmju veidolu gūto pieredzi un nodibināt Latvijas Bankas monētu sižetiskā risinājuma komisiju²⁶, kas laika gaitā paplašinājās, pārtopot par Latvijas Bankas monētu dizaina komisiju. Lielu ieguldījumu nacionālās valūtas attīstībā, palīdzot veidot tās kodu, vizuālo tēlu un saturisko piepildījumu, sniedza akadēmiķis Jānis Stradiņš.

Izveidojot atjaunotās valsts valūtas vizuālo noformējumu, papīra naudas zīmes rotāja latviskās vides un garīgās kultūras simboli. Tie bija: ozols uz 5 latu banknotes, Daugava uz 10 latiem, klasiskā latviešu sēta uz 20 latiem, uz 50 latu banknotes bija attēlots buru kuģis, 100 latus rotāja Krišjāņa Barona portrets, bet uz banknotes ar vislielāko vērtību 500 latu, bija attēlots latvju jaunavas profils. Šis profils atveidots uz Riharda Zariņa

²³ Vēciņš, Ē., Rubenis, Dz., Grīns, R.G. *Nauda Latvijā XX gadsimtā. I daļa, 1.sējums*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2000. 52.lpp.

²⁴ Vēciņš, Ē., Rubenis, Dz., Grīns, R.G. *Nauda Latvijā XX gadsimtā. I daļa, 3.sējums*. Rīga, RASTRI, 2003. 35., 83., 151., 171.lpp.

²⁵ Ducmane, Kristīne, Vēciņš, Ēvalds. *Nauda Latvijā*. Rīga, Latvijas Banka, 2012. 226.lpp.

²⁶ *Zinātnes un kultūras mijiedarbība Latvijā un pasaulē. Jāņa Stradiņa gada grāmata*. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 63.-64.lpp.

darināto un 1929., 1931. un 1932.gadā kalto 5 latu sudraba monētu reversa^{27 28}. Tieši tas pats profils bija redzams visu latu banknošu ūdenszīmē. Šādā veidā uz visām banknotēm bija attēlots latviešu tautas ceļš laikā, kad pats tautas sākums ir bijis zem svētozoliem likteņupes Daugavas krastos, ejot cauri sakoptām latviskajām sētām līdz Rīgai, kura bijusi svarīga Hanzas pilsēta tirdzniecībai. Dainu tauta gājusi pretī atmodai un brīvībai.²⁹ Banknošu reversa motīvi raksturo vectēvu dienu ritumu un darba soli, arī svētku brīžu noskaņas. Tur tēloti sprēslicas motīvi (5 Ls, krāsa - zaļa), senlatviešu stopa sķēršu saktas (10 Ls, krāsa - violeta), dreļļu auduma raksti (20 Ls, krāsa - brūna), Rīgas ģerbonis (50 Ls, krāsa - zila), Lielvārdes jostas raksts (100 Ls, krāsa - sarkana) un bronzas vainadziņa raksta motīvi (500 Ls, krāsa - zeltaina).³⁰ Jāpiebilst, ka komisija noraidīja konceptu, kurā tika plānots attēlot uz banknotēm vēsturiskās personības, kā izņēmumu un simbolu atstājot Krišjāņa Barona portretu uz 100 latu naudaszīmes.³¹

Pētot santīmu un latu monētas, santīmu nominālos no 0,01 Ls līdz 0,20 Ls tika attēlots etnogrāfiskais "saulītes" motīvs kā cilvēka mūža rituma līdzgaitnieks. Uz trīs nākamajām monētām bija reprezentēti latviešu tautas eksistences pamatelementu simboli – 0,50 Ls rotāja priede, kas nozīmēja meža bagātību, 1 latā bija attēlots lasis, kas ir ūdenī un govs uz 2 latu monētas, kas simbolizējusi zemi.

Attēlojot simbolus, komisijai vienmēr bija jābūt uzmanīgai ar dažu zīmju un dzīvnieku attēlošanu, piemēram, zalktis vai zalkša zīme viegli varētu pārtapt antitēlā, arī pūces kā gudrības simbols ir mīts. Turklāt latviešu mitoloģijā pūce ir viens no ļaunuma simboliem.³²

Vispazīstamākā liecība, kas ir bijusi gan uz pirmskara Latvijas 5 latu sudraba monētas, vēlāk uz brīvās Latvijas 500 Ls priekšpusē, kā arī uz katras latu banknotes ūdenszīmes veidolā, un visbeidzot uz Latvijas 1 eiro un 2 eiro monētām, ir latvju tautumeita. Šis simbols ir aplūkots dažādos informācijas avotos, un vēl šodien joprojām nes Latvijas simbolisku dzīvesziņas vērtību Eiropā.

²⁷ Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. Rīga, Latvijas Banka, 2012. 226.lpp.

²⁸ Ducmane, Kristīne, Ozoliņa, Anda. *Naudas laiki Latvijā. No mārkas līdz latam un eiro*. Rīga, Sadarbībā ar ABLV Bank, AS, 2013. 228.lpp.

²⁹ Ducmane, K., Vēciņš, Ē. *Nauda Latvijā*. Rīga, Latvijas Banka, 2012. 226.lpp.

³⁰ Turpat, 228.lpp.

³¹ Ducmane, K., Ozoliņa, A. *Naudas laiki Latvijā. No mārkas līdz latam un eiro*. Rīga, Sadarbībā ar ABLV Bank, AS, 2013. 207.lpp.

³² *Zinātnes un kultūras mijiedarbība Latvijā un pasaulē. Jāņa Stradiņa gada grāmata*. Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 71.lpp.

Nacionālā romantisma stilā darinātais sudraba pieclatnieks ir iekļauts Latvijas kultūras kanonā. Arhitektūras un dizaina vērtības aprakstā „Latvijas nauda” tas raksturots kā izcilākais mākslinieka Riharda Zariņa veikums naudas dizainā. „*Tautā iemīļots un dēvēts par Mildu. 37milimetru diametra monētas disku ar izteiksmīgo latvju tautumeitas profilu dāmas pārvērta modes lietā – velvētā, ar ažūru dekoru greznotā piespraudē. Bet garajā valsts okupācijas periodā R.Zariņa pieclatnieks kļuva par populārāko mūsu neatkarīgās valsts simbolu,*” vēstī apraksts.³³ Austrijas Nacionālajā Vēstures muzejā Vīnē 20.gadsimta naudas vēstures kartē Latviju pārstāv tieši pēc Riharda Zariņa meta izgatavotā piecu latu sudraba monēta.

Piecu latu monētas ārējais veidols bija šāds: vienā pusē tautumeita ar vainagu galvā un uzraksts „Latvijas Republika”, otrā – lielais valsts ģerbonis, kalšanas gads un uzraksts „Pieci 5 lati”, bet uz jostas: „Dievs, svētī Latviju”. Daļai pirmā 1929.gada kaluma piecu latu monētu apmales uzraksta vārds „Dievs” izrādījās novietots tieši virs galvas tautumeitai. Tādus pieclatniekus cilvēki uzskatīja par laimes naudu, pie kuras centās tikt un to krāt. Izlaižot arvien lielāku skaitu šo monētu, tāds vārda „Dievs” novietojums vairs nebija nekāds retums, tāpēc interese par „laimes naudu” mazinājās.³⁴

D. Lemešonoka citāts no ”Lauku Avīzes” raksta 1993.gada 5.martā: ”*Mildiņa augšāmcēlusies! Tā gan vairs nav skaistā smagā mierlaiku monēta – Latvijas brīvvalsts saimnieciskā uzplaukuma un pārticības spožākais simbols. Jauniem laikiem – jauna, moderna papīra naudaszīme ar ozola attēlu, rūpīgi nodrošināta pret viltotājiem. Taču vispopulārākās latvju zeltenes profils palicis arī jaunajā pieclatniekā kā ūdenszīme. Mūsu lats šobrīd kopā ar Eiropas naudu ekiju un britu sterliņu mārciņu pieder pie tām naudiņām, kas vērtīgākas par dolāru. Zobgaļi gan neaizmirsīs atgādināt, ka vēl vērtīgāka banknote ir viens apkures talons – astoņu līdz desmit ASV dolāru vērtē. Igauņu bāleliņi, savu kronu piedzīvojuši, mūs brīdina ar labu padomu – iesākumā jauno naudiņu turēt cieši rokā, septiņreiz apdomājiet, pirms izdodiet! Pieradušiem visu rēķināt simtos un tūkstošos, jaunā nauda bez nullēm galā ļaudīm šķiet ”sīka” un tērējas pārāk viegli. Tikai saņemot atalgojumu par savu darbu, ienākumu par savu precī, mēs redzēsim nopelnītās ”sīkās” naudiņas patieso vērtību.*”³⁵ Par šo latvju jaunavas etalonu un savu modeli R.Zariņš

³³ Kuļbanska G., Degtēre D. *Nauda ar Latvijas dvēseli. Lats. Rīga, SIA „Jelgavas tipogrāfija”, 2013. 28.lpp.*

³⁴ Turpat, 29.lpp.

³⁵ Ducmane, K., Ozoliņa, A. *Naudas laiki Latvijā. No mārkas līdz latam un eiro. Rīga, Sadarbībā ar ABLV Bank, AS, 2013. 213.lpp.*

izvēlējās savas spiestuves korektori Zelmū Braueri (1900-1977)³⁶, kuras profils rotājis gan Latvijas latus, gan tagad arī Latvijas eiro monētas. J.Stradiņš par latvju jaunavas tēlu savukārt norādījis: „*Valsts, nācijas pastāvēšanai un nepārtrauktībai ārkārtīgi svarīgi ir simboli – tās nav formālas atšķirības zīmes. Simboli vieno valsti, vieno tautu, liek domāt par pastāvēšanas jēgu, vēstures ceļiem, tautas likteni, veido tradīcijas. Daudzi šādi Latvijas simboli ir radušies tautas atmodas laikmetā [..], bet mūsu apziņā visspilgtāk asociējas ar pirmskara 5 latu monētu – cēlo tautumeitu ar vainadziņu un vārpām. Šī monēta asociējas ar Latvijas tēlu kopumā, tā ir mūsu kopējā relikvija.*”³⁷

Pārsvārā naudas dizaina izstrādei tiek izsludināti slēgtie konkursi. Atjaunotās Latvijas laikā pastāvēja tikai divas iespējas iedzīvotājiem piedalīties valūtas dizaina izstrādē. Pirmais konkurss tika izsludināts 1991.gadā, kad sacensties par lata papīra naudas zīmju, latu un santīmu monētu labāko grafisko risinājumu tika aicināts ikviens interesents. Otrā reize, kad atkal tika izsludināts atklātais konkurss, notika Latvijai iestājoties Eiropas Savienībā. Līdz 2004.gada 1.aprīlim eiro monētu nacionālās puses sižetu konkursā tika saņemti 1088 ierosinājumi.³⁸ Konkursa rezultātus vērtējot, žūrijas komisija secināja, ka sabiedrība dod priekšroku patriotiskām tēmām. Monētu simbolikā tika spriests par sieviešu-latvju tautumeitas tēlu, Brīvības tēlu Brīvības pieminekļa smailē, Krišjāņa Barona portretu, uz dzeltenajām eiro centu monētām tika rosināts attēlot govī, stārķi un lasi, savukārt uz sarkanajām eiro centu monētām toreiz tika apdomāti augu valsts sižeti – priede, pīpene, ozolzīle, ābele, sēne, skudra.

Latvijas pievienošanās eiro zonai 2014.gada 1.janvārī līdz ar astoņām eiro apgrozības monētām, kuru nacionālo pusi rotā Latvijas sabiedrības izvēlēti simboli, ļauj veidot 2 eiro piemiņas monētas un, protams, dārgmetāla kolekcijas monētas, bet Latvijas ieguldījums eiro piemiņas monētu un kolekcijas monētu kopumā, papildina vienotās Eiropas valūtas lietotāju priekšstatus par Latviju.

³⁶ *Zinātnes un kultūras mijiedarbība Latvijā un pasaulē. Jāņa Stradiņa gada grāmata.* Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 77.lpp.

³⁷ Turpat, 76.lpp.

³⁸ Turpat, 71.lpp.

2. EIRO NAUDAS KULTŪRVĒSTURISKĀS NOZĪMES ANALĪZE

Kā jau iepriekš darbā norādīts, nauda ir sava veida laikmeta liecība, tā sniedz informāciju par reģionā pastāvošo iekārtu, politisko situāciju, sabiedrībai nozīmīgiem simboliem, uzskatiem, kultūru, un tāda ir arī Eiropas Savienības (28 dalībvalstis un no tām 19 dalībvalstis ir pievienojušās eirozonai) vienotā valūta – eiro.

Jau vēsturiski tika radītas dažādas monētu savienības, piemēram, vēlajos viduslaikos sīko valstisko veidojumu pārlietu dažādie naudas kalšanas noteikumi apgrūtināja ekonomisko attīstību, tādēļ radās monētu savienības, piemēram, „Vendu monētu savienība”, „Reinas monētu savienība”, „Livonijas monētu savienība”. 18.gs. otrajā pusē tika nodibināta „Latīņu monētu savienība”, kas bija Francijas, Beļģijas, Šveices un Itālijas monetārā savienība, kas bija balstīta uz franku. Savukārt Ziemeļvalstis 1872.gadā izveidoja savu „Ziemeļu monētu apvienību”, kuras dalībvalstis bija Zviedrija, Norvēģija, Dānija, Islande un arī Igaunija, šo valstu nacionālā valūta bija krona.³⁹ Savā ziņā līdzīgs turpinājums ir arī Eiropas Savienības vienotā valūta.

Ieviešot eiro, dalībvalstis savā ziņā nedaudz zaudē arī nacionālās identitātes ziņā, atsakoties no valstij raksturīgās valūtas, savukārt valūta ir viena no valsts suverenitātes pazīmēm līdzās himnai, karogam, ģerbonim. Runājot par eiro ieviešanu Latvijā, interesanti ir tas, ka atsevišķos informācijas avotos par ieguvumiem un zaudējumiem no eiro ieviešanas Latvijā un iespējamajiem riskiem, kā ieguvums (!) ir norādīts „*Latvija zaudē mazas valsts identitāti*”.⁴⁰ Šādā kontekstā bakalaura darba autors uzskata, ka dalībvalstij, neatkarīgi no tās lieluma un ietekmes, pieņemot jaunu valūtu, savā ziņā tiek pieņemta arī jauna identitātes daļa – valūta ar visām dalībvalstīm kopīgiem simboliem, nozīmi, ar mērķi uz kopīgu, vienlīdzīgu attīstību visu dalībvalstu vidū. Neņemot vērā katras dalībvalsts ekonomiskos ieguvumus un mērķus no eiro ieviešanas, bet gan izvērtējot no kultūrvēsturiskā aspekta, eiro zonas dalībvalstis savā nacionālajā vēsturē ir „ierakstījušas” šo faktu, atsakoties no savas nacionālās valūtas ar vēlmi sekot kopīgiem mērķiem par ekonomisko, sociālo attīstību, Eiropas Savienības reģionā. Protams, eiro nauda satur arī katru dalībvalsti raksturojošus simbolus, taču atbilstošu informācijas avotu un pētījumu

³⁹ Ducmane K. *Nauda*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2004. 66.-67.lpp.

⁴⁰ Projekta “Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana” ekspertīze *Eiro ieviešanas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību*. Astotais izdevums, Rīga, 28.03.2013., 6.lpp. Pieejams: http://www.lbas.lv/upload/stuff/201304/eiro_ieviešanas_ietekme_uz_latvijas_tautsaimniecibu.pdf [Skatīts 2016., 2.apr.]

trūkums par eiro naudas vizuālā noformējuma izpratni sabiedrībā (ne tikai informācija Eiropas Centrālās bankas mājas lapā) liek uzdot jautājumu, cik izglītoti ir Eiropas Savienības dalībvalstu iedzīvotāji ne tikai paši par savās eiro monētās izmantotā vizuālā dizaina simbolisko nozīmi, bet arī par kaimiņu dalībvalstu simbolisku monētu emisijās.

2.1. Eiro naudas vizuālā noformējuma izveides principi

Eiropas Ekonomiskā kopiena (EEK, *European Economic Community*) tika nodibināta 1957.gadā, kuras sākotnējā sastāvā bija tādas valstis kā Beļģija, Francija, Vācija, Itālija, Luksemburga un Nīderlande. Lai stabilizētu ekonomiku un paaugstinātu ekonomisko sadarbību starp dalībvalstīm, bija nepieciešams plānot, ieviest un adaptēt vienotu monetāro politiku un valūtu. Tā, 1991.gada septembrī, kad EEK sastāvēja no 12 dalībvalstīm, no katras valsts tika uzaicināti 2 eksperti, lai piedalītos sēdē Bāzelē, kur tika pieņemts lēmums par vienotas valūtas izveidi un jau gadu vēlāk sākās plānošanas darbi.⁴¹

Lai izveidotu veiksmīgu vienotas valūtas bāzi, bija jāņem vērā ne tikai tādi faktori kā banknošu nolietojamās ilgums, numurēšana, paraksti, glabāšana, transportēšana un verifikācija, bet arī izskata raksturojums, pretviltošanas elementi, izmērs, vērtība, pieļaujamās alternatīvas un vienoti standarti, kā arī simbolu izvēle un nozīme.⁴² Svarīgi bija arī, kā publika reaģētu uz simboliem un naudas vizuālo izskatu. Izskatot vairākus priekšlikumus, 1995.gada decembrī Eiropadomē Madridē tika pieņemts lēmums par Eiropas Savienības vienotās valūtas nosaukumu – *Euro* (eiro) – kas ir līdzīgs un asociējas ar vārdu „Eiropa”, un kuras grafiskais simbols ir €. Minētais simbols ir balstīts piektajā grieķu alfabēta burtā *epsilon* ε izskatā. Kā ir redzams, grieķu burtam ir tikai viena svītra vidū, savukārt eiro pieņemtajam simbolam ir divas, kas izvietotas paralēli viena otrai, tādējādi simbolizējot eiro stabilitāti un pastāvību. Eiropas civilizācijas sākumi meklējami Grieķijā, kā arī epsilon ir vārda „Eiropa” pirmais burts.⁴³

⁴¹ Heinonen, Antti. *The first euros. The creation and issue of the first euro banknotes and the road to the Europa Series*. Suomen Pankki and the European Central Bank, 2005. 28-34.lpp. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/the_first_euros_2015en.pdf [Skatīts 2016., 30.mar.]

⁴² Turpat, 28.-34.lpp.

⁴³ Eiropas Savienības informācijasaģentūra. *Eiro- Vienota Valūta*. Sagatavots sadarbībā ar Latvijas Banku. 2005.gada decembris. Pieejams: [http://www.lu.lv/materiali/biblioteka/es/pilnieteksti/ekonomika/Eiro%20-%20vienota%20valuta%20\(ESIA\).pdf](http://www.lu.lv/materiali/biblioteka/es/pilnieteksti/ekonomika/Eiro%20-%20vienota%20valuta%20(ESIA).pdf) [Skatīts 2016., 2.apr.]

Simbolam bija jābūt viegli uztveramam, atpazīstamam kā Eiropas simbolam un viegli rakstāmam un izrunājamam, kā arī tam bija jābūt standartizētam un līdzīgam pārējiem valūtas simboliem, piemēram, dolāriem un mārciņām.

Tika diskutēts jautājums par to, kam jābūt attēlotam banknotēs. Tika domāts, ka uz banknotēm jābūt attēlotiem būtiskiem personāžiem no gleznām, vai slavenām un atpazīstamām personām, kuras devušas ieguldījumu Eiropas attīstībā dažādos vēstures posmos. No otras puses, uz banknotēm attēlotajiem objektiem būtu jābūt pietiekami neitrāliem bez dzimumatšķirību un vecumatšķirību uzsvēršanas. Procesā laikā tika konstatēts, ka sarežģījumi nosacījumu izpildē varētu rasties, attēlojot kādu konkrētu personāžu, tāpēc izstrādes laikā banknošu dizaina elementos pārsvarā bija iekļautas statujas un skulptūras ar neitrāliem sejas vaibstiem. Jāpiemin, ka kāds no nacionālajiem simboliem nedrīkstēja aizņemt vairāk par vienu piektdaļu no kopēja banknotes izmēra, taču visam pārējam bija jābūt identiskam. Banknotēs būtu jābūt reprezentētam kultūras mantojumam, kas būtu atpazīstams visā pasaulē, un kas simbolizētu Eiropas tautas vienotību. Augstākminētās idejas tika iedalītas zem tēmas **Eiropas laikmeti un stili**.⁴⁴

Kā viena no tēmām tika apspriesta **Eiropas mantojums**. Uz banknotēm būtu attēloti slaveni personāži, kā arī ievērojamākie sasniegumi dažādās sfērās, piemēram, arhitektūrā, mūzikā, medicīnā, literatūrā, mākslā, glezniecībā, zinātnē, izglītībā u.c., kā arī Eiropas karte bez robežām, kas simbolizētu vienotu Eiropu. Tā kā minētās tēmas ir ļoti plašas, tās būtu grūti sadalīt septiņos vēstures posmos un atainot pašu galveno, neatspoguļojot kādas konkrētas valsts intereses un nodrošinot objektivitāti dzimumatšķirību jautājumos.

Kā trešā tematika tika izvirzīta **Abstraktais/modernais dizains**, kuras sākotnējais nosaukums bija **Abstrakta tēma un drošība**. Šī bija tēma, kas raksturojās ar vislielāko objektivitāti un neitralitāti, kas ietvēra sevī abstraktas figūras un ģeometriskas formas. Dizaineri, strādājot pie šīs tēmas, varēja izpausties ar plašu pretviltošanas elementu klāstu, krāsām, hologrammām, un dizaina elementiem. Protams, kā viens no uzstādījumiem tika likts tas, lai neviens arhitektūras objekts nebūtu konkrēts kādā valstī sastopams piemineklis.

⁴⁴ Eiropas Centrālā banka. *Kā eiro kļuva par mūsu naudu. Īsa eiro banknošu un monētu vēsture*. Frankfurte, 2007., 17.-33.lpp. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/euro_became_our_moneyen.pdf [Skatīts 2016., 25.mar.]

Banknošu dizaina tēmas izvēlē tika rīkots konkurss, kur katra Eiropas Savienības valsts centrālā banka (izņemot Dāniju) varēja izvirzīt trīs dizainerus, kas iesniegtu visu banknošu dizaina skices. Dizaineri varēja izvēlēties no tēmām: **Abstraktā/Modernā tēma** vai **Eiropas laikmeti un stili**, vai abas. Laika periods, kurā jānodod visu banknošu sērijas dizaina skices, tajās iekļaujot pretviltošanas elementus, bija septiņi mēneši. Visi dizaineri, kuri piedalījās konkursā, bija pieredzējuši mākslinieki banknošu un pretviltošanas elementu dizaina izstrādē.

Prasības, kādām jābūt banknotēm, bija aprakstītas trīsdesmit lapaspusē garā traktātā. Tikpat svarīga nozīme, kāda tikusi piešķirta uz banknotēm attēlotajiem simboliem, ir arī tam, cik pievilcīgas banknotes liktos sabiedrībai, to lietojuma ērtums un praktiskums, kā arī pretviltojuma elementu iestrāde ar noteiktām prasībām, tajā skaitā, cik labi apgrozībā laistās banknotes varēs atšķirt vienu no otras vājredzīgi cilvēki, eiro zonā šādu cilvēku ir ap septiņi miljoni.

Johanness Itens (*Johannes Itten*, 1888–1967) ir šveiciešu gleznotājs⁴⁵, kurš ir izveidojis specifisku krāsu apli, pēc kura tika ņemti kontrasti eiro banknotēm. Lai nominālvērtības būtu skaidri saskatāmas uz visām eiro banknotēm, tām bija jāizceļas uz banknotes fona, kā arī spēcīgi jākontrastē savā starpā, tāpēc visu banknošu nominālvērtību krāsas ir ņemtas no krāsu apļa pārējiem segmentiem.

Lai atrastu piemērotākos banknošu dizainus, tika pieaicināti neatkarīgi eksperti, kuri vērtēja dizainera radošo izdomu, objektivitāti, funkcionalitāti, stilu un prognozējamo banknošu uztveri sabiedrībā, kā arī cik labi un precīzi uz banknotēm attēlotie simboli reprezentēs Eiropu bez jebkādam diskriminācijas un subjektivitātes pazīmēm. Pēc konkursa beigām Roberta Kalimas darbu atzina kā uzvarētāju. "*Tas nepārprotami attēlo Eiropas naudu. Lai arī balstīts tikai uz vienu dizaina pamatideju, tas izceļas ar interesantu un jēgpilno arhitektūras elementu izvēli. [...] Ar prasmīgu krāsu lietojuma un spilgti izceltu ciparu palīdzību panākta ļoti krasa nominālvērtību atšķirība*", teica žūrija.⁴⁶

Ļoti svarīgs bija arī sabiedrības vērtējums. Tika sagatavots pētījums, kurā aptaujāja 1896 cilvēkus ar vidējo vecumu 43 gadi, kuri savā ikdienā strādā ar naudu. Pētījumā bija

⁴⁵ Itten, Johannes. *The Art of Color. The Subjective Experience and Objective Rationale of Color*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1973., 136 lpp.

⁴⁶ Eiropas Centrālā Banka. *Kā eiro kļuva par mūsu naudu. Īsa euro banknošu un monētu vēsture*. Frankfurtē, 2007., 24.-25.lpp. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/euro_became_our_moneylv.pdf?017d08f848a74f653d2229f7cf99106e [Skatīts 2016., 2.apr.]

ietverti 30 jautājumi, kuri sastādīti tā, lai noskaidrotu sabiedrības domas, emocijas, un uztveri, redzot banknoti. „Attēlotā Eiropas identitāte ir daudzšķautņaina, unikāla un dinamiska, un tā apvieno kontinenta pagātņi un nākotni”, tika minēts kā viens no argumentiem par labu Roberta Kalinas dizainam.⁴⁷

Uz banknotēm ir attēlots arī Eiropas karogs ar divpadsmit piecstaru zvaigznēm, kas ir izvietotas aplī. Karoga krāsa ir tumši zila, taču zvaigznes ir zelta krāsā. Aplis apzīmē vienotību, solidaritāti un harmoniju starp Eiropas nācijām, kā arī Eiropas kopējo identitāti. Iemesls, kādēļ karogā attēlotas divpadsmit zvaigznes, ir tāds, ka skaitlis divpadsmit bieži vien tiek uztverts kā pilnības un pabeigtības simbols (piemēram, divpadsmit mēneši gadā). Neatkarīgi no tā, cik valstis pievienosies Eiropas Savienībai, karogs ir un paliks nemainīgs ar divpadsmit zvaigznēm.⁴⁸ Tāpat uz banknotēm ir attēlota arī Eiropas karte. Arī par šo attēlojumu tika diskutēts. Lai simbolizētu ceļu uz Eiropas attīstību un nākotni, tika attēlots Eiropas kartes satelītuņņēmums. Jāpiebilst, ka tehnisku iemeslu dēļ, varēja tikt attēlotas tikai teritorijas, kas pārsniedz 400km². Tāpat tika iekļautas arī teritorijas, kas atrodas ārpus Eiropas robežām, bet ir tai piederošas, piemēram, Ziemeļāfrikas un Francijas aizjūras daļas.

Uz eiro banknotēm ir attēlots arī valūtas nosaukums gan latīņu, gan ar grieķu alfabēta burtiem, kā arī Eiropas sērijā tas ir attēlots arī kirilicā, un Eiropas Centrālās Bankas abreviatūras piecos variantos, attēlots arī Eiropas Centrālās Bankas prezidenta paraksts. Uz naudas var būt trīs dažādi Eiropas Centrālās Bankas prezidentu paraksti. Visu variantu banknotes ir derīgas kā maksāšanas līdzeklis.⁴⁹

Interesanti ir tas, ka pirms banknotes tika laistas apgrozībā, lai samazinātu naudas viltošanas iespējamību, bija publicēti fiktīvi naudas paraugi, kur ūdenszīmes un pretviltošanas elementi tika attēloti ar mazām nepatiesām niansēm. Piemēram, rakstu maiņa hologrammās un citas krāsas Eiropas karogā.

Kopumā ir septiņu nominālvērtību eiro banknotes, ar kurām var likumīgi norēķināties visā eiro zonā. Ir 5, 10, 20, 50, 100, 200 un 500 eiro banknotes. Uz katras no

⁴⁷ Turpat, 24.-25.lpp.

⁴⁸ Eiropas Savienības informatīva mājas lapa. *EUROPA .The EU at a glance .The symbols of the European Union .The European Flag*. Pieejams: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/flag/index_en.htm [Skatīts 2016., 2.apr.]

⁴⁹ *Palīgmateriāls pasniedzējiem par eiro banknotēm un monētām*. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/euro/pdf/material/trainergde/Trainer_A4.lv.pdf?4a7b4b0444d60fdcdc85e7064f3cb077 [Skatīts 2016., 2.apr.]

šīm banknotēm ir attēlots kāds arhitektūras stils, kuri iet hronoloģiskā secībā viens pēc otra atkarībā no vēstures perioda Eiropā. Tādi simboli kā tilts, vārteja un logs ir reprezentēti uz eiro banknotēm, taču neattēlo nevienu konkrētu kultūrvēsturisku objektu.⁵⁰ Starp citu, jāpiemin, ka pēc banknošu laišanas apgrozībā, neeksistējošie tilti tiešām tika uzbūvēti. Par to parūpējās nīderlandiešu arhitekts Robins Stams (*Robin Stam*).⁵¹

2.2. Euro banknošu vizuālais noformējums un simboliskā nozīme

Visas eiro banknotes ir noformētas pēc līdzīga principa: pavēršot banknoti pret gaismu, ir jābūt skaidrai nominālvērtības caurskatāmībai, drošības vītne ir iestrādāta uz banknotes. Turot banknoti pret gaismu, tā parādīsies tumšā krāsā ar attēlotu *euro*, hologrammā ir iestrādātas perforācijas. Turot banknoti pret gaismu, būs redzama ūdenszīme (Eiropas attēls no grieķu mitoloģijas), naudas nominālvērtība, logs un nominālvērtības varavīksnes krāsās ap minēto logu. Banknotes ir parakstījuši trīs Eiropas Centrālās Bankas prezidenti – Vims Disenbergs (*Wim Duisenberg*) (pirms 2003.gada), Žans-Clods Trišets (*Jean-Claude Trichet*) (pēc 2003.gada) un Mario Dragi (*Mario Draghi*) (pēc 2012.gada). Uz banknotēm ir attēloti arī Eiropas izlaiduma banknošu sērijas numuri, atkarībā no spiestuves.⁵²

5 eiro banknote

Uz 5 eiro banknotes ir attēlots antīkais arhitektūras stils, kas datējams pirms 5.gs. Banknotes krāsa ir pelēka, tās izmērs ir 120 x 62mm. Apgrozījumā ir pieejami divu veidu 5 eiro banknotes. Šīs banknotes aversā ir attēlota vārtu ieeja, bet reversā – tilts.

10 eiro banknote

Uz 10 eiro banknotes ir attēlots romānikas stils (11.-12.gs). Banknotes dominējošā krāsa ir sarkana. Tās izmērs ir 127 x 67mm. Arī uz 10 eiro banknotes ir attēlota vārtu ieeja un tilts.

⁵⁰ Schmid, John. *Etching the Notes of a New European Identity*. New York Times, 2001. Pieejams: http://www.nytimes.com/2001/08/03/news/03iht-euro_ed3.html [Skatīts 2016., 29.mar.]

⁵¹ Allen, Kristen. *Euro Bridges: An Uncommon Monument to the Common Currency*. Spiegel Online, 2011. Pieejams: <http://www.spiegel.de/international/zeitgeist/euro-bridges-an-uncommon-monument-to-the-common-currency-a-795930.html>. [Skatīts 2016., 2.apr.]

⁵² Eiropas Centrālā banka. *Nominālvērtības*. Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/euro/banknotes/denominations/html/index.lv.html> [Skatīts 2016., 3.apr.]

20 eiro banknote

Uz šīs banknotes ir attēlots gotikas stils (12.-14.gs). Banknotes krāsa ir zila un tās aversā attēlots logs gotikas stilā, reversā - gotikas parauga tilts. Banknotes izmērs ir 133x72mm.

50 eiro banknote

Šīs banknotes dizainā tiek pārstāvēts renesanses stils, kura laika posms ir 15.-16.gs. Tās aversā tiek attēlots logs renesanses stilā un reversā – tilts. Banknotes krāsa ir oranža un tās izmērs ir 140 x 77mm.

100 eiro banknote

Uz tās attēlots baroka un rokoko stils (17.-18.gs). Tāpat aversā ir attēlota vārtu ieeja un reversā – tilts attiecīgajā arhitektūras stilā. Līdz ar banknotes nominālvērtības kāpumu, arī izmēri palielinās. Šīs banknotes izmērs ir 147 x 82mm un tā ir zaļā krāsā.

200 eiro banknote

Pārstāv dzelzs un stikla arhitektūras stilu, kurš datējams ar 19.gs. Banknotes aversā ir attēlots logs un reversā – tilts. Tās izmērs ir 153 x 82mm un tās krāsa ir dzeltenbrūna.

500 eiro banknote

Šī banknote ir violetā krāsā, uz tās tiek attēlots 20.gs. modernās arhitektūras stils. Kā iepriekšējo banknošu dizainā, tā arī šī banknote ietver sevī tādus elementus kā logu aversā un tiltu – reversā. Šī banknote ir vislielākā izmērā, salīdzinot ar pārējām banknotēm – 160 x 82mm.

Iemesls, kādēļ uz banknotēm nav attēlots neviens konkrēts kultūrvēsturisks piemineklis vai nacionālie varoņi, ir, lai neaizskartu nevienas valsts nacionālo lepnumu un nedotu pārākuma stāvokli konkrētām valstīm to nacionālo pieminekļu kā vienotās valūtas simbolu noteikšanas dēļ. Austriešu dizaineris Roberts Kalima iedvesmu saviem dizainētajiem tiltiem smēlās no atpazīstamākajiem Eiropas tiltiem, izveidojot neitrālu attēlojumu, kas reprezentētu attiecīgo vēstures posmu Eiropā, taču neattēlotu nevienu konkrētu tiltu. Šādā veidā tika panākts efekts, ka visiem šis attēls ir pieņemams, nedod nevienai valstij pārākumu pār otru ar sajūtu, ka šis objekts varētu būt atrodams kādā no Eiropas valstīm. Tilts tika izvēlēts kā vienotības simbols, kas reprezentē saikni un sadarbību starp valstīm, kā arī veiksmīgu ceļu uz nākotni un attīstību. Ar vienotās valūtas

palīdzību Eiropas valstis var sākt izjust savu identitāti kā kopiena, kā viena daļa no pasaules neatkarīgi no valstu ekonomiskā stāvokļa, valsts robežām un vēstures. Šis ir Eiropas valstu vienojošs elements, kura mērķis ir ne tikai sabalansēt ekonomiku un tirgu no finansiālās puses, bet arī sniegt Eiropas iedzīvotājiem stabilitātes un drošības sajūtu veidojot kopīgu identitāti.

Tā kā pats dizaineris ir piešķīris lielu lomu tilta simboliskajai nozīmei, bija ļoti svarīgi, lai uz banknotēm attēlotie tilti arī no arhitektūras un fizikas viedokļa nepieļautu iespēju saplaisāt vai sabrukt, tāpēc bija pieaicināti speciālisti, kas analizēja tiltu drošības aspektus. Uz banknotēm attēlotie tilti kalpo arī kā talismans Eiropai un tās iedzīvotājiem, tieši tāpēc šim talismanam bija jābūt spēcīgam, kas sevī iemieso diženumu, stabilitāti un vienotību. Uz banknotēm tiek attēloti arī logi un vārtejas, kas simbolizē pieejamību, uzticību un viesmīlību starp Eiropas valstīm. Eiropas kontinents ir vienmēr atvērts ciemiņiem, kā arī iekš Eiropas Savienības nepastāv robežu kontrole.⁵³

Analizējot Eiropas Centrālās Bankas veidotos materiālus, autors secina, ka sabiedrībai tiek sniegti dažādi paņēmieni un ieteikumi, kā atšķirt īstu banknoti no viltotas. Visās banknotēs ir iestrādāti pretviltošanas elementi, tā ir neatņemama eiro naudas vizuālā noformējuma un drošības, naudas īstuma apliecinājums (skat. 1.tabulu). Tie raksturo arī laikmeta tehnoloģisko progresu naudas pretviltošanas pasākumu nodrošināšanā, lai izvairītos no patvaļīgas naudas pavairošanas. Parasti visbiežāk viltotas tiek tieši papīra naudas zīmes, tādēļ sāk parādīties jauna tendence eiro naudas dzīvē gan no drošības, gan kultūras aspekta – tiek laista apgrozībā 5 eiro monēta. Daudziem jau ir radusies neviltota interese par zilo plastikāta apļa līniju monētas iekšpusē, kas ir paredzēta naudas drošībai. Speciāla plastikāta gredzens savieno divus dažādus metālus un tas rada noziedzniekiem gandrīz neiespējamu misiju naudas viltošanas lietā. Tas ir tehnoloģisks jaunums „Tri-Material-Coin”, kas ir jau piesaistījis daudzu valstu naudas speciālistu uzmanību. Monētas dizainu ir izstrādājuši divi cilvēki – mākslinieks Štefans Kleins (*Stefan Klein*) un dizainere Alina Hoijsere (*Alina Hoyer*).⁵⁴

⁵³ Eiropas Savienības informatīva mājas lapa. *EUROPA .The EU at a glance .The symbols of the European Union .The European Flag*. Pieejams: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/flag/index_en.htm [Skatīts 2016., 2.apr.]

⁵⁴ Mackevičs, Aivars. *14.04.2016., naudas aprītē ienāk 5 eiro monēta*. 14.04.2016. Pieejams: http://travelnews.lv/?m_id=18311&i_id=5&pub_id=98396&Ceturtdien-14042016-naudas-aprite-ienak-5-eiro-moneta-video [Skatīts 2016., 17.apr.]

1.tabula. Eiro banknošu pretviltošanas elementi vizuālajā noformējumā ⁵⁵

<i>Pretviltošanas elements</i>	<i>Apraksts</i>
Pēc taustes	Banknotes papīrs ir ražots no kokvilnas šķiedras. Tas ir stingrs un saturīgs.
Sataustāma dobspiede	Dobspiedes jeb reljefā iespieduma dēļ banknotes galvenajā attēlā un dažās citās vietās banknotes aversā sataustāmas zīmes.
Ūdenszīme	Kad banknoti noliek uz tumšas virsmas, ūdenszīmes daļa kļūst tumšāka, jo šajā vietā papīra biežums ir variēts. Ūdenszīmi ļoti labi var saskatīt, pavēršot banknoti pret gaismu. Tajā redzama arī banknotes nominālvērtība.
Pretviltošans josla	Ja banknoti pavērš gaismas virzienā, tad tā ir redzama kā tumša līnija, uz kuras attēlots <i>euro</i> un banknotes nominālvērtība.
Hologrammas josla	Ja banknoti pavērš slīpi, tad uz tās redzama daudzkrāsaina josla ar nominālvērtības uzrakstu un <i>euro</i> simbolu.
Hologrammas laukums	Pavēršot banknoti slīpā leņķī, tajā redzams banknotes nominālvērtības skaitlis un logs vai durvju aile. Laukumā redzami daudzkrāsaini koncentriski sīku burtu apli virzienā no laukuma centra uz malām.
Zeltīta josla	Ja banknoti pavērš slīpā leņķī, tad uz tās ir redzama arī zeltīta josla ar nominālvērtības skaitli un <i>euro</i> simbolu.
Pārbaude ultravioletajā gaismā	Pats papīrs nespīd, tajā iestrādātie šķiedras materiāli kļūst sarkani, dzelteni vai zaļi. Eiropas Savienības karogs ir zaļā krāsā ar oranžām zvaigznēm. Eiropas Centrālās Bankas prezidenta paraksts kļūst zaļš, un lielās zvaigznes un mazie apli kļūst spīdīgi. Karte, tilts un nominālvērtības skaitlis ir zaļš vai dzeltens.
Krāsu maiņas efekts	Banknotes nominālvērtības skaitlis maina krāsu no violetas uz olīvzaļu vai brūnu.

Pastāv zināmas atšķirības starp nelielu nominālvērtību banknotēm (5, 10, 20 eiro) un lielu nominālvērtību banknotēm. Nelielu nominālvērtību banknotēs aversā ir iestrādātas hologrammas joslas un reversā zeltītas joslas. Turpretī lielu nominālvērtību banknotēs (50, 100, 200 un 500 eiro) aversā ir iestrādāts hologrammas logs un reversā krāsu maiņas efekts.

⁵⁵ Eiropas Centrālā Banka. *Īss pārskats par euro banknošu pretviltošanas elementiem*. Pieejams:

https://www.ecb.europa.eu/euro/pdf/material/quickgde/Quick_Guide.lv.pdf?1bf3b6cbd868ab12884776ed2f98a611 [Skatīts 2016, 3.apr]

2.3. Eiro monētu un centu vizuālais noformējums

Lai laistu klajā monētas līdz ar banknotēm, arī to dizaineriem bija jāpiedalās konkursā, kur Eiropas Komisija atzītu par piemērotu vienu dizainu monētu sērijai, ko laist apgrozībā. Tika piedāvātas trīs tēmas: **Arhitektūras un ornamentālais stils, Eiropas Savienības mērķi un ideāli, un Eiropas personības.** 1997.gada martā tika izvēlētas deviņas monētu sērijas no trīsdesmit sešām. Pirms noteikt galīgo uzvarētāju, tika veikta arī Eiropas Savienības iedzīvotāju aptauja, kur 64% aptaujāto atzina, ka Beļģijas karaliskās naudas kaltuves darbinieka Luka Luika (*Luc Luycx*) dizains visprecīzāk attēloja Eiropas Savienības vienotību un iemiesoja attiecīgo garu. Eiro monētu kopīgajā pusē dažādos veidos attēlots Eiropas kontinents, taču salas varēja tikt iespiestas tikai tad, ja pārsniedza 2500km², kā arī elementi, kas bija kopīgi visām eiro monētām, ir izgatavošanas datums un Eiropas Savienību reprezentējošās divpadsmit zvaigznes.⁵⁶

Katra valsts gadā drīkst emitēt arī divas piemiņas monētas, un ar šādu iespēju Eiropas Centrālā Banka savā ziņā dod iespēju katras dalībvalsts monētu dizaina mākslai attīstīties. Kā piemiņas monētas var izmantot tikai 2 eiro monētas. Šīs monētas arī ir likumīgs maksāšanas līdzeklis. Lielākā daļa no šīm monētām tiek emitētas, pieminot vēsturisku notikumu gadskārtas vai pievēršot uzmanību vēsturiski būtiskiem aktuāliem notikumiem. Pirmo 2 eiro piemiņas monētu 2004. gadā emitēja Grieķija par godu Atēnu Olimpiskajām spēlēm.

Visām valstīm kopīgi tika emitētas trīs piemiņas monētas: 2007. gada martā, pieminot Romas līguma 50. gadadienu, 2009. gada janvārī, atzīmējot Ekonomikas un monetārās savienības 10. gadadienu, un 2012. gada janvārī, pieminot eiro banknošu un monētu ieviešanas 10. gadadienu. Šīm monētām ir kopīgs nacionālās puses motīvs, un tajā ir norādīts emitentvalsts nosaukums, kā arī pieminētais notikums attiecīgajā valodā vai valodās. Autors secina, ka šīs tēmas, kuras tiek izlemts iegravēt monētās, paliekot par kultūrvēsturiskām laikmeta liecībām arī turpmāk, tiek izvēlētas līdzīgi, kā simboli banknotēs – neizceļot kādas atsevišķas valsts panākumus.

Runājot par ikdienā lietojamajām monētām, jāpiebilst, ka pirms Eiropas Savienības paplašināšanās 2004.gadā, uz monētām tika izmantots Eiropas Savienības attēls. Taču vēlāk, kad tajā iestājās arī citas dalībvalstis, Eiropas Savienības attēls tika aizstāts ar

⁵⁶ Eiropas Centrālā Banka. *Kā euro kļuva par mūsu naudu. Īsa euro banknošu un monētu vēsture.* Frankfurte, 2007., 30.lpp. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/euro_became_our_moneylv.pdf?017d08f848a74f653d2229f7cf99106e [Skatīts 2016., 2.apr.]

Eiropas attēlu. Nedaudz raksturojot monētu drošības aizsardzībai izmantotos līdzekļus, uz tām ir zeltaini un sudrabaini saliedējumi, magnētiskā drošības josla, kā arī josta, kura katras valsts divu eiro monētām atšķiras (skat. 2.tabulu).

2.tabula. Eiro monētu vispārīgs raksturojums un pretviltišanas elementi ⁵⁷

2 eiro monēta	1 eiro monēta
Diametrs: 25.75 mm Svars: 8.50 g Forma: apaļa Krāsa: ārējā daļa – sudraba iekšējā daļa – zelta Sastāvs: ārējā daļa – vara un niķeļa sakausējums iekšējā daļa – trīs slāņi: niķeļa un misiņa sakausējums, niķelis, niķeļa un misiņa sakausējums Josta: uzraksts (katrai valstij atšķirīgs), smalks rievojums	Diametrs: 23.25 mm Svars: 7.50 g Forma: apaļa Krāsa: ārējā daļa – zelta iekšējā daļa – sudraba Sastāvs: ārējā daļa – niķeļa un misiņa sakausējums iekšējā daļa – vara un niķeļa sakausējums, niķelis, vara un niķeļa sakausējums Josta: pārtraukts rievojums
50 centu monēta	20 centu monēta
Diametrs: 24.25 mm Svars: 7.80 g Forma: apaļa Krāsa: zelta Sastāvs: ziemeļu zelts Josta: ar smalkiem ierobiem	Diametrs: 22.25 mm Svars: 5.74 g Forma: spāņu zieda forma Krāsa: zelta Sastāvs: ziemeļu zelts Josta: gluda
10 centu monēta	5 centu monēta
Diametrs: 19.75 mm Svars: 4.10 g Forma: apaļa Krāsa: zelta Sastāvs: ziemeļu zelts Josta: ar smalkiem ierobiem	Diametrs: 21.25 mm Svars: 3.92 g Forma: apaļa Krāsa: vara Sastāvs: tērauds ar vara pārklājumu Josta: gluda
2 centu monēta	1 centu monēta
Diametrs: 18.75 mm Svars: 3.06 g Forma: apaļa Krāsa: vara Sastāvs: tērauds ar vara pārklājumu Josta: gluda ar gropi	Diametrs: 16.25 mm Svars: 2.30 g Forma: apaļa Krāsa: vara Sastāvs: tērauds ar vara pārklājumu Josta: gluda

Katra dalībvalsts savā monētu dizainā izmantojušas tām nozīmīgus simbolus, tēlus, kas ir svarīgi valstu un kopējā Eiropas reģiona kultūrvēsturiskajā attīstībā.

⁵⁷ Eiropas Centrālā Banka. *Palīgmateriāls pasniedzējiem par Euro banknotēm un monētām*.14.lpp. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/euro/pdf/material/trainergde/Trainer_A4.lv.pdf?4a7b4b0444d60fdcdc85e7064f3cb077 [Skatīts 2016., 2.apr.]

Latvijas eiro un centu monētas

Uz Latvijas eiro monētām attēlota, tautā sauktā, "Milda", jeb latvju tautu meita. Oriģinālās modeles vārds ir Zelma Brauere (1990-1977), kura strādāja par korektori Valstspapīru spiestuvē. Kaut arī padomju laikā Latvijā apgrozībā nāca rubļi, un nacionālā valūta tika aizliegta, "Mildas" attēls uz monētām ir saglabājies cauri gadu desmitiem. Tas simbolizē valsts brīvību – neatkarīgo Latviju, kā arī vienu no latviešu dievībām – Māru – pasaules māti. "Milda" simbolizē arī labklājību materiālajā pasaulē.⁵⁸ Uz jostas rakstīts *Dievs, svētī Latviju*, kas ir Latvijas nacionālā himna. Uz 50, 20 un 10 centu monētām attēlots lielais valsts ģerbonis. Lecošā saule Latvijas valsts ģerbonī simbolizē atdzimušo Latviju. Sarkanā lauva uz sudraba fona apzīmē Kurzemi un Zemgali, kas agrāk bijušas Kurzemes hercogistes sastāvā. Sudraba grifs uz sarkanā fona simbolizē Vidzemi un Latgali. Ozola lapas izsaka vīrišķību un izturību, savukārt trīs zelta zvaigznes izsaka trīs provinces- Kurzemi ar Zemgali, Latgali un Vidzemi.⁵⁹ Uz 5, 2 un 1 centa monētām attēlots mazais valsts ģerbonis. Uz doto brīdi eksistē arī 4 īpaša dizaina piemiņas monētas ar 2 eiro nominālu. Uz pirmas monētas ir attēlota Rīgas panorāma. Monēta ir veltīta notikumam, kad 2014. gadā Rīga bija Eiropas kultūras galvaspilsēta. Uz monētas virs Rīgas panoramas ir uzraksts "Rīga – Eiropas kultūras galvaspilsēta" un izlaiduma gads 2014. Nākamā īpaša dizaina monēta ir veltīta Latvijas prezidentūrai ES padomē. Uz monētas ir uzraksts "Latvijas prezidentūra ES padomē" un "EU2015.LV". Pa vidu ir Latvijas prezidentūras logotips. Nākamā monēta, kura tika kalta arī 2015. gadā ir veltīta stārķim, Latvijas nacionālajam putnam. Laimes simbols, īpaši aizsargājamā putnu suga. Tāds pats dizains bija izmantots pasaulē nākot pirmajai 1 lata monētai ar īpašu dizainu. 2016. gada jūnijā apgrozībā tiks laista monēta ar govju attēlu. Tieši tāds pats attēls, kāds ir bijis uz 2 latu monētas līdz 2014. gadam. 2016. gada beigās apgrozībā tiks laista pirmā monēta no sērijas "Latvijas kultūrvēsturiskie novadi". Pirmā monēta būs veltīta Vidzemei. Uz tās būs attēlots Vidzemes ģerbonis, virs tā uzraksts "LATVIJA", zem tā vārds "VIDZEME", un sānos kalšanas gads 2016. Kopumā sērijā būs 4 monētas. Trīs nākamās būs veltītas Zemgalei, Kurzemei un Latgalei.

⁵⁸ *Sudraba pieclatnieka trešā atdzimšana. Akadēmiķa, Latvijas Bankas Monētu dizaina komisijas locekļa Jāņa Stradiņa uzruna Latvijas Bankas un lata iedibināšanas 90 gadu jubilejas svinībās, 2012. g. 1. novembrī. Latvijas Banka. Eirosistēma. Pieejams: <https://www.bank.lv/component/content/article/8312> [Skatīts 2016., 11. apr.]*

⁵⁹ Latvijas Republikas tiesību akti. Par Latvijas valsts ģerboni. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=47133> [Skatīts 2016., 11. apr.]

Austrijas eiro un centu monētas

Uz Austrijas 2 eiro monētām attēlots novelistes un miera kustības aizsācējas Bertas fon Sutneres (*Bertha Von Suttner*) portrets, kas iestājusies par mieru valstī. Viņa bija pirmā sieviete, kas ieguvusi Nobela Miera prēmiju 1905.gadā.⁶⁰ Uz Austrijas 1 eiro monētas attēlots slavenais komponists Volfgangs Amadejs Mocarts (*Wolfgang Amadeus Mozart*), kurš ir atstājis nozīmīgu mantojumu mūzikā dažādos žanros un ir ievērojams klasicisma mūzikas pārstāvis.⁶¹ Uz 50 centu monētas attēlota Vīnes atdalīšanās ēka, pazīstama arī kā Austrijas Mākslinieku apvienība, kas aizsāka jūgendstilu Austrijā. Apvienības prezidents bija Gustavs Klimts (*Gustav Klimt*), kura lielākā daļa gleznu glabājas Belvēderes pilī Vīnē, kas, savukārt, ir attēlota uz 20 centu monētas kā viena no skaistākajām un nozīmīgākajām Baroka ēkām Austrijā. Uz 10 centu monētām ir attēlota Sv. Stefana katedrāle, kas Vīnes Romāņu Katoļu Arhidiecēzes hierarhijā ieņem pirmo vietu. Tas ir klasisks gotikas stila paraugs. Uz 2 un 1 centu monētām ir attēlotas puķes un augi, kas simbolizē Austrijas floru un faunu, un to aizsargājamību.⁶²

Beļģijas eiro un centu monētas

Atšķirībā no Austrijas monētām, kur katrai monētai ir citāds dizains, Beļģija ir izvēlējusies attēlot divu pazīstamu personu portretus. Tie ir Beļģijas karalis Alberts II un karalis Filips, kura portrets bija redzams uz monētu 3.sērijas laidiena 2014.gadā. Karalis Filips ieņēma troni pēc tam, kad viņa tēvs karalis Alberts II no tā atteicās veselības apsvērumu dēļ.

Kipras eiro un centu monētas

Uz Kipras 2 un 1 eiro monētām attēlota krustveida figūra, kas simbolizē Kipras antīko mākslu (apm.3000.g.pr.Kr.), salas civilizācijas, un kultūras pirmsākumus kahalītiskajā periodā. Statuja ir attēlota kā sieviete, kuras rokas plaši izplestas, simbolizē auglību. Uz Kipras 50, 20 un 10 centu monētām, ir attēlots Kirenias buru tirdzniecības kuģis (apm. 4.gs.pr.Kr.), kas simbolizē Kipras nozīmi tirdzniecības sakaros. Uz 5, 2 un 1 centu monētām ir attēloti mufloni, kas ir Kipras aizsargājamo dzīvnieku sugu sarakstā. Šobrīd tā

⁶⁰ *Bertha Von Suttner-Biographical*. The Nobel Peace Prize 1905. Pieejams:

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1905/suttner-bio.html [Skatīts 2016., 12.apr.]

⁶¹ *Kremņevs, Boriss*. "Volfgangs Amadejs Mocarts", 2. izd. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1964.,260 lpp.

⁶² Eiropas Centrālā Banka. *Monētas*. Austrija. Pieejams:

<https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/ad.en.html>. [Skatīts 2016., 12.apr.]

ir vienīgā izdzīvojošā savvaļas suga uz salas ar tik plašu pārstāvju skaitu, kas apdzīvojuši Kipru jau no Neolīta laikmeta.⁶³

Igaunijas eiro un centu monētas

Visas Igaunijas monētas ir viena dizaina. Tās nacionālajā pusē attēlota Igaunijas karte ar uzrakstu *Eesti*, kas nozīmē *Igaunija*. Igaunijas karte ir attēlota kontūru veidā.

Somijas eiro un centu monētas

Uz Somijas 2 eiro monētām ir attēlotas lācenes un lāceņu ziedi. Cauri laikmetiem, somi ir piešķīruši lielu nozīmi dabas veltēm, kas viņiem ir palīdzējis izdzīvot grūtos bada laikus. Lācenes ir vienas no populārākajām, uzturā un medicīnā lietojamākajām meža veltēm. Somi ir atraduši dažādus veidus, kā pielietot dabas veltes. Uz divu eiro monētām lācenes ir kā simbols bagātīgajai faunai un florai, kā pateicība dabas mātei par viņu nācības dzīvību.⁶⁴ Uz 1 eiro monētām ir attēloti divi gulbji, kas lido virs Somijas zemes. Gulbis ir Somijas nacionālais simbols un attēlotie gulbji lidojumā reprezentē Somijas neatkarību. Uz visām Somijas centu monētām ir attēlota kronēta lauva, kura ķetnā tur zobenu. Lauva ir attēlota uz daudzu valstu ģerboņiem, kā karaliskuma, izturības, spēka un aizsardzības simbols.⁶⁵ Dotajā brīdī ir gandrīz neiespējami redzēt apgrozībā 1 un 2 centu Somijas monētas. Somijā tās monētas nav apgrozībā, tās nepieņem ļoti mazās vērtības dēļ. Tieši šīs monētas ir iespējam iegādāties numismātikas veikalos kā suvenīrus.

Francijas eiro un centu monētas

Uz 2 un 1 eiro monētām ir attēlots koks, kas simbolizē dzīvību, izaugsmi un nācības turpinājumu. Kokam ir redzamas spēcīgas lielas saknes, kas izsaka stabilitāti un spēku. To aptver sešstūris, gar kura malām ierakstīts Francijas Republikas moto: *Liberté, Egalité, Fraternité* (*brīvība, vienlīdzība, brālība*). Uz 10, 20 un 50 centu monētām ir attēlota sieviete pilnā augumā, kas sēj laimes un bagātības sēklas laukā, un aiz viņas lec saule. Šis pats motīvs bija attēlots uz kādreizējiem frankiem. Jāpiemin, kas šī ir viena no retajām

⁶³ National Bank of Belgium. *Cyprus and Malta join the Euro Area*. Pieejams:

<http://www.nbbmuseum.be/en/2008/02/cyprus-and-malta.htm> [Skatīts 2016.,12.apr.]

⁶⁴ Irjala, Sanni. *Berries and berry culture in Finland*. 2013. ENGA Finnish Institutions Research paper (Hopkins), 8.lpp. Pieejams: <https://www15.uta.fi/FAST/FIN/A14PAPS/si-berry.pdf> [Skatīts 2016.,12.apr.]

⁶⁵ This is Finland. *Coat of arms*. Pieejams: <http://finland.fi/life-society/coat-of-arms/> [Skatīts 2016., 12.apr.]

monētām, uz kuras ir cilvēks pilnā augumā, nevis portrets. Uz 5, 2 un 1 centu monētām ir attēlots sievietes portrets, kas simbolizē vēlēšanos pēc stabilas nākotnes, brīvības un pastāvīgām vērtībām kā pašā valstī, tā arī Eiropā.⁶⁶

Grieķijas eiro un centu monētas

Tāpat kā Austrijas monētām, katrai Grieķijas monētai ir atšķirīgs dizains. Uz 2 eiro monētas ir attēlota Senās Grieķijas mitoloģijas personība Eiropa un vērsis. Eiropa⁶⁷ ir Tiras ķēniņa Agēnora meita mītā par Eiropas nolaupīšanu.⁶⁸ Kā stāsta senais mīts, Eiropā bija iemīlējies Zevs. Jūtu vadīts viņš pavēlēja Hermesam pārdzīt lopu ganāmpulku tuvāk jūrai. Lai realizētu viņas nolaupīšanu, Zevs bija pārvērties par baltu vērsi un izlikās par vienu no bara. Tajā pašā laikā Eiropa bija gājusi pastaigāties ar savām draudzenēm aplūkot ganāmpulku. Ieraudzījusi vērsi, viņš tai iepatikās, un viņa vēlējās ar to rotaļāties, jo, būdama naiva, nedomāja, ka varētu draudēt briesmas. Apsēzdamās vērsim mugurā, tā vēlējās viņu izdaiļot ar skaistiem, tikko plūktiem ziediem, bet vērsis bija sācis virzīties uz jūras pusi. Nespēdama nokāpt no vērsa muguras, Eiropai tikai atlika noskatīties, kā krasts attālinās un viņa lēni slīd jūrā.

Avotos minēts, ka uz monētas ir attēlots tieši šis moments, kad ar vienu roku viņa turas pie vērsa raga, otrā rokā turot ziedus, bet vērsis viņu ved jūrā.

Zevs nogādājis Eiropu uz Krētu, pārvērties par ērgli, un pakļāvis sev jaunavu. Pirms Eiropa deva dzīvību saviem trim bērniem – Minosam, Sarpedonam un Radamantam – Zevs jau bija viņu atstājis. Eiropu par sievu apņēma Krētas ķēniņš Asterijs un pieņēma viņas dēlus kā savējos, kas vēlāk kļuva par viņa mantiniekiem. 2004. gadā apgrozībā bija laista monēta, veltīta olimpiskajām spēlēm. Uz 1 eiro monētas attēlota pūce, kas ir dievietes Atēnas simbols. Atēna ir bijusi veiksmes nesēja, labvēle. Tā nesa veiksmi, izveicību un gudrību cīņās. Kopā ar dievu Poseidonu tie bijuši Atēnu pilsētas sargi. Pūce kādreiz bijusi uz četrus drahtus monētas 5.gs.p.Kristus. Uz 50 centu monētas ir attēlots Elefterioss Veneziloss (*Eleftherios Venizelos*, 1864–1936), kurš ieviesa sociālās reformas Grieķijā, palīdzēja attīstīt valsti, un deva ieguldījumu Ziemeļgrieķijas un Egejas jūras salu atbrīvošanā. Uz 20 centu monētas arī ir attēlots politiķis un diplomāts Joannas

⁶⁶ Monētas. Eiropas Centrālā Banka. Francija. Pieejams

<https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/ad.en.html>. [Skatīts 2016, 12.apr]

⁶⁷ Grimal, Pierre. *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*. Paris, Presses Universitaires de France. 1951.,151.lpp.

⁶⁸ Treičēni-Valdāpfels, Imre. *Sengrieķu teikas*. Rīga, Zinātne, 2004.,78.-79.lpp.

Kapodistrias (*Ioannis Capodistrias*; 1776–1831), kurš pēc Grieķijas neatkarības iegūšanas kļuva par pirmo valsts vadītāju. Arī Grieķijas 10 centu monēta ir veltīta valstsvīram un apgaismības kustības aizsācējam Grieķijā, Rigass Fereoss (*Rigas Fereos (Veletinlis)*, 1757–1798), kurš stratēģiski izplānoja un vadīja Balkānu atbrīvošanas operāciju. Uz grieķu 5, 2 un 1 centu monētām ir attēloti dažādi kuģi, kas ir bijuši populārākie kara un tankkuģi, kurus izmantoja gan kara laikā, gan antīkajā periodā, gan arī jaunākajos laikos jūrniecībā.⁶⁹

Īrijas eiro un centu monētas

Uz visām Īrijas monētām ir attēlota ķeltu arfa. Tas ir nacionālais instruments un simbols, kas ir arī attēlots uz ģerboņiem.⁷⁰ 19.gs. mūziķi, kas prata spēlēt arfas, ieguva augstāku sociālo statusu sabiedrībā, taču ne vienmēr arfas spēlmaņiem ir bijusi viegla dzīve. Kad arfu ražošana un pieprasījums pēc arfu spēlmaņiem samazinājās, tiem bija jāceļo no vienas pilsētas uz otru, tādējādi pelnot iztiku. Arfām ir arī bibliisks vēstījums. Konkrētajā Īrijas kontekstā tās simbolizē vienlīdzību, brīvību un tautas balsi, par ko liecina moto: *”Tagad uzskatīta, lai tā top dzirdama!”*

Lietuvas eiro un centu monētas

Arī Lietuvas monētām piemīt vienots dizains – baltais bruņinieks, kas simbolizē aizsardzību un gatavību cīnīties. Bruņinieks ir pacēlis roku, turot tajā sudraba zobenu. Balta krāsa simbolizē tīrību un gaismu. Šis simbols tika nodots hercogiņiem no paaudzes paaudzē, tas ir viens Lietuvas nacionālajiem simboliem, ko izmanto arī, piemēram, zīmogos. Apgrozībā arī ir laista 2 eiro monēta, veltīta Lietuvas valodai. Uz tās lieliem burtiem ir rakstīts vārds AČIŪ, kas lietuviešu valodā nozīmē ”paldies”. Šajā gadā apgrozībā parādīsies īpaša dizaina ”Dzintara monēta”, kura ir veltīta baltu kultūrai.

Luksemburgas eiro un centu monētas

Uz visām Luksemburgas monētām ir attēlota valsts pirmā persona, kas ir Viņa Karaliskā Augstība lielhercogs Henrijs, kurš ir dzimis 1955.gadā. Kaut gan viņa, kā hercoga lomai, vajadzētu būt tikai reprezentatīvai, Henrijs tomēr arī uzņemas politiskos pienākumus, kā arī rūpējas par valsts iekšējo un ārējo drošību. Uz īpaša dizaina 2 eiro monētām ir attēloti

⁶⁹ Eiropas Centrālā Banka. *Monētas. Grieķija*. Pieejams:

<https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/ad.en.html> [Skatīts 2016., 12.apr.]

⁷⁰ *Heraldry in Ireland*. Pieejams: <http://www.heraldica.org/topics/national/ireland.htm> [Skatīts 2016., 12.apr.]

hercoga ģimenes nozīmīgākie mirkļi. Tie ir Lielhercoga kāzas un troņa pārņemšanas jubileja.

Itālijas eiro un centu monētas

Nepārprotami, Itālijai ir ar ko lepoties, īpaši ar pasaules slaveniem māksliniekiem, zinātniekiem, politiķiem utt. Katrai no monētu nominālvērtībām ir citāds dizains, taču analizējot eiro dizainā izmantoto tēmu, dominē ievērojamu mākslas darbu un personību izvēle Itālijas kultūras attīstībā. Uz Itālijas 2 eiro monētas attēlots slavenais itāļu dzejnieks Dante Aligiēri (*Dante Alighieri*), kurš ir sarakstījis darbu „Dievišķā komēdija”. Dantes Aligiēri „Dievišķā komēdija” ir pasaulē pazīstams daiļdarbs, kā arī uzskatāms par izcilāko literāro darbu Itālijas vēsturē. Uz jubilejas 2 eiro monētas ir ziemas olimpisko spēļu logotips Turīnā 2006. gadā un Turīnas pilsētas stilizēts skats. Uz 1 eiro monētas attēlots Leonardo da Vinči (*Leonardo Da Vinci*) zīmētais Virtūvija Cilvēks. Tajā attēlots perfekta cilvēka proporcijas. Da Vinči studējis gan cilvēku, gan dzīvnieku anatomiju. Virtūvija Cilvēka zīmējumā attēlots vīrietis taisnstūrī un aplī, ar perfektām uzzīmētam proporcionālām niansēm. Šis zīmējums simbolizē cilvēka saistību ar dabu.⁷¹ Uz 50 centu monētas ir attēlots Marks Aurēlijs, kurš bija viens no Romas imperatoriem un dižākajām personībām Itālijas vēsturē. Uz 20 centu monētas attēlota Itālijas futūristu skolas vadošā pārstāvja Umberto Bočioni (*Umberto Boccioni*) veidota skulptūra, savukārt 10 centu monēta piemin vienu no lielākajiem un pazīstamākajiem Itālijas mākslas sasniegumiem – Sandro Botičelli (*Sandro Botticelli*) gleznu „Venēras dzimšana”. Uz 5 centu monētas attēlots Kolizejs, kas sākumā bija pazīstams kā Flāvija amfiteātris, kuru ap 75. gadu uzsāka būvēt imperators Vespasiāns un 80. gadā svinīgi atklāja imperators Tīts. Uz 2 centu monētas attēlots *Mole Antonelliana* – tornis, kura projektu 1863. gadā izstrādāja Alesandro Antonelli (*Alessandro Antonelli*).

Uz 1 centa monētas attēlota *Castel del Monte* pils.⁷² Autors secina, ka Itālija ir īpaši piestrādājusi pie savu eiro monētu nacionālā dizaina puses un izmantojusi īpaši atpazīstamus kultūrvēsturiskus mākslas piemērus, kas ļauj šīs Itālijas emitētās monētas viegli atpazīst citu Eiropas Savienības dalībvalstu iedzīvotājiem.

⁷¹ Pastorello, Thomas. *The Vitruvian Man: Leonardo Da Vinci Squares the Circle*. Pieejams: http://arthistory.about.com/library/weekly/bl_leo_vitruvian_man.htm [Skatīts 2016., 13.apr.]

⁷² Eiropas Centrālā Banka. *Monētas. Itālija*. Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/it.lv.html> [Skatīts: 2016., 17.apr.]

Maltas eiro un centu monētas

Malta savām 1 un 2 eiro monētām izvēlējusies attēlot Maltas Ordeņa zīmi. Laikā, kad ordenis valdīja Maltā (1530–1798), astoņstaru krustu sāka saistīt ar Maltu, un tagad tas bieži tiek dēvēts par Maltas krustu. Savukārt uz 10, 20 un 50 centu monētām redzams Maltas ģerbonis – uz vairoga Maltas karoga heraldisks attēls, virs karoga – kronis, kas simbolizē Maltas nocietinājumus un apzīmē pilsētvalsti. Vairogu ieskauj miera simboli, kas tradicionāli tiek saistīti ar Maltu, kreisajā pusē olīvkoka zars un labajā pusē palmas zars. Tie veido vainagu, kas pie pamatnes sasiets ar lenti, uz kuras uzrakstīts „*Repubblika ta' Malta*” (Maltas Republika). Uz 1, 2 un 5 centu monētām attēlots aizvēsturiskā Mnaidras tempļa kompleksa altāris. Šis komplekss celts aptuveni 3 600 g. pr.Kr. zemā uzkalnā jūras krastā.

Nīderlandes eiro un centu monētas

Nīderlande apgrozībā laida divas monētu sērijas, un abas ir derīgas. Pirmās sērijas monētām tika izvēlēti divi karalienes Beatrikses portreti, kuru autors ir Bruno Ninabers van Eibens (*Bruno Ninaber van Eyben*). Uz otrās sērijas monētām, kuras tika ieviestas nesen, 2014. gadā, attēlots karalis Vilhelms Aleksandrs un redzams uzraksts „*Willem-Alexander Koning der Nederlanden*” (Nīderlandes karalis). Nīderlandes karaliene Beatrikse paziņoja par savu atteikšanos no troņa trīs dienas pirms savas 75.dzimšanas dienas, atstājot monarhiju savam vecākajam dēlam Vilhelmam Aleksandram kopš 2013.gada aprīļa beigām.⁷³ Šie portreti divās sērijās attēloti gan uz 1 un 2 eiro monētām, gan 50, 20, 10, 5, 2 un 1 centu monētām. Jāpiebilst, ka uz abu sēriju 2 eiro monētām ir jostas uzraksts „*GOD * ZIJ * MET * ONS **” (Dievs, esi ar mums). Ir jubilejas 2 eiro monēta, kas ir veltīta karalienes Beatrikses atteikšanos no troņa par labu savam dēlam Vilhelmam Aleksandram. Uz tās ir attēloti blakus viens otram gan bijušās karalienes Beatrikses, gan esoša karaļa Vilhelma Aleksandra portreti.

Portugāles eiro un centu monētas

Portugāles monētām ir trīs dažādi reversa dizaini. Mākslinieks Vitorio Manuels Fernandess duš Santušs (*Vítor Manuel Fernandes dos Santos*)⁷⁴ par iedvesmas avotu izmantojis

⁷³ *Dutch Queen Beatrix abdicates in favour of son.* BBC news, 30.04.2013. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/world-europe-22348160> [Skatīts: 2016., 17.apr.]

⁷⁴ Eiropas Centrālā Banka. *Monētas. Portugāle.* Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/it.lv.html> [Skatīts: 2016., 17.apr.]

vēsturiskus simbolus un karaļnama zīmogus. Uz 1 un 2 eiro monētām Eiropas Savienības zvaigžņu ielokā izvietotas Portugāles pilis un ģerboņi. Reversa centrā ir 1144.gada karaliskais zīmogs. Uz 10, 20 un 50 centu monētām centrā attēlots 1142.gada zīmogs, bet uz 1, 2 un 5 centu monētām attēlots Portugāles pirmais karaliskais zīmogs.⁷⁵

Spānijas eiro un centu monētas

Spānijas monētu nacionālajai pusei izmantoti trīs dažādi dizaini. Monētu dizains 2010. gadā nedaudz mainīts, lai izpildītu Eiropas Komisijas pamatnostādnes. Piemēram, gada skaitlis tagad redzams monētas iekšējā daļā, agrāk tas bija monētas apakšdaļā.⁷⁶ Uz 1 un 2 eiro monētām attēlots Spānijas karaļa Karlosa I portrets, bet uz 50, 20 un 10 centu monētām attēlots spāņu literatūras personības, rakstnieka Migela de Servantesa portrets. Uz 5, 2 un 1 centu monētām ir attēlots nozīmīgs kultūras un arhitektūras piemineklis, Santjago de Kompostelas katedrāle.⁷⁷ Tās celtniecība uzsākta 1667.gadā, bet pabeigta 18.gs. 2000.gadā Santjago de Kompostela bija Eiropas kultūras galvaspilsēta, bet vecpilsēta jau kopš 1985.gada ir iekļauta UNESCO Pasaules mantojuma objektu sarakstā.

Vācijas eiro un centu monētas

Līdzīgi, kā citas valstis, arī Vācija savām monētām izvēlējusies trīs dažādus nacionālās puses dizainus, šos dizainus arī veidojuši trīs dažādi mākslinieki. Uz 1 un 2 eiro monētām redzams Vācijas tradicionālais suverenitātes simbols – 12 Eiropas Savienības zvaigžņu lokā iekļauts ērglis, šo monētu dizainu izstrādāja Heincs Hoiers (*Heinz Hoyer*) un Sņežana Ruseva-Hoiere (*Sneschana Russewa-Hoyer*). Uz 2 eiro monētas jostas ir uzraksts „*EINIGKEIT UND RECHT UND FREIHEIT*” (vienotība un taisnība, un brīvība) un federācijas ērgļa emblēma.⁷⁸ Apgrozībā arī ir 2 eiro monētas, kuras ir veltītas Vācijas 16 federālām zemēm. Brandenburgas vārti, kas simbolizē Vācijas sadalīšanu un apvienošanu ir attēloti uz 50, 20 un 10 centu monētām, kuru dizainu izstrādāja mākslinieks Reinhard Heinsdorfs (*Reinhard Heinsdorff*). Ozola zars uz 5, 2 un 1 centu monētām ir kā atmiņas par

⁷⁵ Ducmane K. *Nauda*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2004., 71.lpp.

⁷⁶ Eiropas Centrālā Banka. *Monētas. Spānija*. Pieejams:

<https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/es.lv.html> [Skatīts: 2016., 17.apr.]

⁷⁷ Ducmane K. *Nauda*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2004., 71.lpp.

⁷⁸ Eiropas Centrālā Banka. *Monētas. Vācija*. Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/de.lv.html> [Skatīts: 2016., 17.apr.]

Vācijas nacionālo valūtu, līdzīgs ozola zariņš tika attēlots uz Vācijas feniņiem. Šī dizaina autors ir profesors Rolfs Lederbogens (*Rolf Lederbogen*).

Slovākijas eiro un centu monētas

Uz 1 un 2 eiro monētām ir attēlots Slovākijas valsts ģerbonī redzamais dubultkrusts uz trim pakalniem, savukārt uz 10, 20 un 50 centu monētām redzama Bratislavas pils un pilnais Slovākijas valsts ģerbonis. Uz 1, 2 un 5 centu monētām attēlota Tatra kalnu virsotne, kas ir slovāku nacionālās neatkarības simbols Krivans (*Kriváň*), un Slovākijas valsts ģerbonis.

Slovēnijas eiro un centu monētas

Šī Eiropas Savienības dalībvalsts katrai monētai ir izstrādājusi atšķirīgu dizainu, un tas ļauj krietni vairāk valstij un slovēņu tautai nozīmīgos simbolus parādīt citām dalībvalstīm. Uz 2 eiro monētas redzams dzejnieks France Prešeren (*France Prešeren*) un vārdi „*Shivé naj vsi naródi*” (Dieva svētība visām tautām), tā ir rinda no viņa dzejoļa „*Zdravljica*”, kas izmantots arī valsts himnā. Uz 2 eiro monētas jostas lasāms uzraksts „*SLOVENIJA*”, aiz kura iegravēts punkts. Uz 1 eiro monētas attēlots Primož Trubar (*Primož Trubar*), pirmās slovēņu valodā iespiestās grāmatas autors. Uz 50 centu monētas attēlots Triglava kalns, šis kalns ir slovēņu tautas simbols un augstākā virsotne Triglava nacionālajā dabas parkā. 20 centu monētas dizaina galvenais motīvs ir Lipicas zirgi. Lipica ir viena no senākajām zirgu audzētavām pasaulē un ir īsts neskartas dabas lepnums slovēņiem.⁷⁹ Uz 10 centu monētas redzams arhitekta Jožes Plečnika (*Jože Plečnik*) neīstenotais Slovēnijas Parlamenta ēkas projekts. Uz 5 centu monētas attēlots sējējs. Uz 2 centu monētas attēlots Valdnieku akmens, tas ir saistīts ar valdnieku iesvētīšanas rituāliem, un šodien tas ir simbols politiskajam spēkam.⁸⁰ Uz 1 centa monētas redzams stārķa attēls, Slovēnijā tas ir aizsargājams putns.

⁷⁹ Prešeren, Jože. *430 years of Lipica Stud farm. Symbol of Freedom and Beauty in Unspoilt Nature.*

01.06.2010. Pieejams: <http://www.slovenia.si/visit/trails/430-years-of-lipica-stud-farm/> [Skatīts: 2016., 17.apr.]

⁸⁰ *Symbols of Slovenia.* Pieejams: <http://www.slovenia25.si/symbols-of-slovenian-identity/the-princes-stone/> [Skatīts: 2016., 17.apr.]

Lai arī mazās pundurvalstis – Andora, Monako, Sanmarīno un Vatikāns nav Eiropas Savienības dalībvalstis, tās tomēr ir pievienojušās eiro zonai, un emitējušas sava dizaina eiro monētas un centus.

Andoras eiro un centu monētas

Uz Andoras 2 eiro monētām attēlots uzraksts „*virtus unita fortior*”, kas nozīmē *spēks vienotībā* un Andoras ģerbonis, kurš sastāv no četriem laukumiem, kas simbolizē Andoras Firstisti. Katrai ko-firstistei atbilst divi lauki. Pirmais lauks, uz kura attēlots dzeltens vairogs uz sarkana fona, reprezentē Andoras bīskapiju, otrais, uz kura attēloti trīs sarkani stabi uz dzeltena fona – Kataloniju, trešais – četri sarkani stabi uz dzeltena fona - *Foix* un ceturtais lauks, kurā attēlotas divas sarkanas govīs uz dzeltena fona – *Bearnu*. Uz Andoras 1 eiro monētas attēlota *Casa de la Vall*, kas ir Andoras nacionālais mantojums un bijusī parlamenta ēka.⁸¹ Uz 50, 20 un 10 centu monētām attēlota Santakolomas baznīca, kas ir Andoras vecākā baznīca, tā ir būvēta romāņu arhitektūras stilā un arī uzskatāma par kultūras nacionālo mantojumu. Uz 5, 2 un 1 centu monētām attēloti Pireneju ķemze un klinšu ērglis, kas pārstāv dabas parkus un tajos atrodamo sugu bagātību un daudzveidību.⁸²

Vatikāna eiro un centu monētas

Kaut arī Vatikāns ir maza pilsētvalsts, apgrozībā ir četras Vatikāna monētu sērijas ar reliģisku motīvu. Pirmā sērija, uz kuras ir pāvesta Jāņa Pāvila II attēls, tika izlaista laikā no 2002. līdz 2005. gadam. Otrā sērija, kuru izlaida no 2005. gada marta līdz 2006. gada jūnijam, attēlo kambarsulaiņa, Vatikāna valsts pagaidu vadītāja, ģerboni, kas novietots uz Apustuliskā Kambara emblēmas monētas centrā. Attēla augšdaļu puslokā ieskauj vārdi „*SEDE VACANTE*” un izlaiduma gads, kas apzīmēts ar romiešu cipariem MMV. Dizaina autores vārds D. LONGO rakstīts gar centrālā attēla apmales kreiso apakšējo pusi, bet gravieru iniciāļi gar labo apakšējo pusi, tas ir, „*MAC inc*” (1 centa un 20 centu monētām), „*LDS inc*” (2 centu un 50 centu monētām), „*ELF inc*” (5 centu un 1 eiro monētām) un „*MCC inc*” (10 centu un 2 eiro monētām). Periods ar Sede Vacante apzīmējumu bijis pēc pāvesta Jāņa Pāvila II nāves līdz nākamā pāvesta ievēlēšanai. Uz trešās sērijas monētām, kuras izlaida no 2006. gada aprīļa līdz 2013. gada decembrim, attēlots pāvests Benedikts

⁸¹ *A house with history*. La Casa de la Vall. Pieejams: <http://www.casadelavall.ad/en/una-casa-amb-historia> [Skatīts 2016., 12.apr.]

⁸² Eiropas Centrālā Banka. Monētas. Andora. Pieejams: <https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/ad.en.html>. [Skatīts 2016., 12.apr.]

XVI. Kreisajā pusē redzami dizaina autores iniciāļi („DL”). Uz ceturtais sērijas monētām, kuras pirmoreiz izlaida 2014. gada janvārī, attēlots pāvests Francisks. Uz visu sēriju monētām attēlotas 12 Eiropas Savienības karoga zvaigznes, uzraksts „CITTÀ DEL VATICANO”, emisijas gada skaitlis un naudas kaltnes zīme „R”.⁸³

Monako eiro un centu monētas

Apgrozībā laistas divas monētu sērijas un abas ir veltītas karaliskajai ģimenei. Uz 2 eiro monētas attēlots Viņa Augstība princis Renjē III. Uz 1 eiro monētas attēlots Viņa Augstības prinča Renjē III un Viņa Augstības kronprinča Alberta dubultportrets. Uz 10, 20 un 50 centu monētām attēlots prinča zīmogs. Uz 1, 2 un 5 centu monētām redzams Monako prinču suverēnu ģerbonis. Uz otrās sērijas 2 eiro un 1 eiro monētām attēlots Viņa Augstības prinča Alberta II portrets. Uz 10, 20 un 50 centu monētām redzama Viņa Augstības prinča Alberta monogramma. 1, 2 un 5 centu galvenais dizaina motīvs ir Monako prinču ģerbonis.

Sanmarīno eiro un centu monētas

Uz 2 eiro monētas attēlota valdības ēka *Palazzo Pubblico*, savukārt uz 1 eiro monētas attēlots Sanmarīno Republikas oficiālais ģerbonis. Uz 50 centu monētas redzami Sanmarīno trīs torņi: *Guaita*, *Cesta* un *Montale*. Uz 20 centu monētas attēlots Sv. Marino, un monētas dizainam šis attēls ņemts no Gverčīno (*Guercino*) skolas eļļas gleznojuma. Uz 10 centu monētas attēlota Sanmarīno bazilika. Uz 1, 2 un 5 centu monētām attēloti attiecīgi trešais tornis (*Montale*), Brīvības statuja un pirmais tornis (*Guaita*).

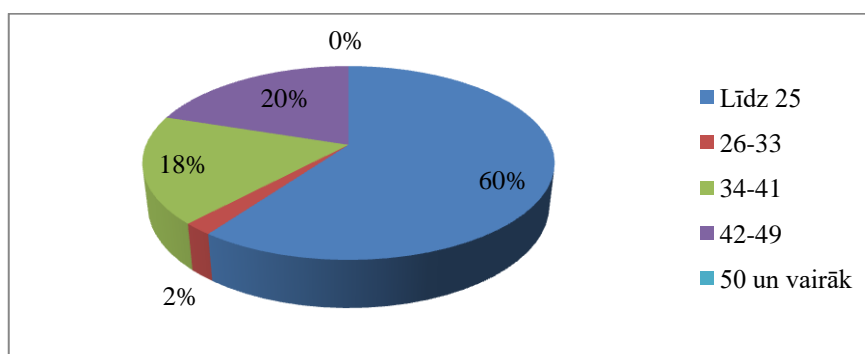
⁸³ Eiropas Centrālā Banka. *Monētas. Vatikāns*. Pieejams:

<https://www.ecb.europa.eu/euro/coins/html/va.lv.html> [Skatīts 2016., 12.apr.]

3. NAUDAS KULTŪRVĒSTURISKĀ VĒSTĪJUMA UZTVERE SABIEDRĪBĀ

Pētot informācijas avotus par veiktajiem pētījumiem pirms eiro ieviešanas Latvijā, lai noskaidrotu sabiedrības viedokli konkrēti par to, ko sabiedrība domā par eiro naudas vizuālo noformējumu, autors nonāca pie secinājuma, ka dati par šādiem pētījumiem nemaz nav pieejami un visticamāk, ja šādi pētījumi vispār ir veikti, tad rezultāti ir vai nu paredzēti šauram lokam (piemēram, izstrādājot monētu dizainu), vai aprobežojas ar sabiedrības komentāriem populāros ziņu portālos, reaģējot uz informāciju par to, ka tiek veidots jauns piemiņas monētu sērijas izlaidums. Kā jau darbā iepriekš minēts, ir pieejama ļoti plaša informācija par ekonomiskiem pētījumiem, kādu labumu, ieguvumus un zaudējumus dod valstij pievienošanās eiro zonai, savukārt par sabiedrisko domu eiro naudas vizuālā noformējuma izpratnē ir jāuzzina, aptaujājot paziņu loku. Finanšu ministrija saskaņā ar Latvijas Nacionālo eiro ieviešanas plānu 2013.gadā veica sabiedrības aptauju par pievienošanos eiro zonai, taču šie iegūtie dati neatspoguļo Latvijas iedzīvotāju viedokli un apmierinātību (vai tieši otrādi) par eiro naudas vizuālo noformējumu.⁸⁴

Bakalaura darba pētījuma ietvarā autors aptaujāja 100 respondentus, no kuriem lielākā daļa jeb 69% bija sievietes un 31% vīrieši. Kaut arī anketēšanā bija paredzēts iesaistīt dažāda vecuma respondentus, aptaujas rezultāti ļauj iegūt priekšstatu, ko par eiro naudas vizuālo dizainu domā tieši jauni cilvēki vecumā līdz 25 gadiem, jo no anketēšanas ietvaros aptaujāto Latvijas iedzīvotāju skaita šī vecuma grupa sastāda 60% no kopējā aptaujāto skaita (skat. 1.att.).

1.att. Aptaujas respondentu iedalījums pēc vecuma grupas

⁸⁴ Kursiša, Gunta. *Finanšu ministrija par 24 tūkstošiem latu pētīs sabiedrības noskaņojumu saistībā ar eiro*. 14.01.2013. Pieejams: <http://www.db.lv/citas-zinas/finansu-ministrija-par-24-tukstosiem-latu-petis-sabiedribas-noskanojumu-saistiba-ar-eiro-385921> [Skatīts: 2016., 20.apr.]

Jaunu cilvēku viedoklis ir svarīgs, jo tas norāda uz attīstības tendencēm, kas sabiedrībā un valstī sagaidāms tuvākā un tālākā nākotnē, un it īpaši skar jautājumu par naudas kā kultūrvēsturiskās liecības saglabāšanos turpmāk, ņemot vērā ikdienas skaidrās naudas norēķinu darījumu samazināšanos un bezskaidras naudas darījumu popularitāti gan Latvijas, gan kopumā Eiropas Savienības iedzīvotāju vidū.

3.1. Pētījumā izmantotas metodikas pamatojums

Bakalaura darba pētījuma objekts ir eiro nauda, savukārt pētījuma priekšmets ir naudas kultūrvēsturiskā vēstījuma uztvere Latvijas sabiedrībā. Lai pilnīgāk novērtētu naudas un konkrēti eiro naudas vizuālā noformējuma izveides kultūrvēsturiskos priekšnoteikumus, tika izmantota **monogrāfiskā metode**. Šī metode ļauj veikt objekta detalizētu izpēti, balstoties uz plašu literatūras un informācijas avotu apskatu, izvērtējot naudas vizuālajā noformējumā izmantoto simbolu, tematikas, pretviltošanas elementu iestrādes pamatprincipus un pielietojumu.

Lai sīkāk analizētu pētāmo objektu – eiro banknotes un monētas – tika pielietota **kontentanalīzes un salīdzināšanas metode**. Ar kontentanalīzes metodes palīdzību tika sagrupēta un raksturota eiro banknotēs un monētās attēlotā vizuālā noformējuma tematika, simboli un pretviltošanas elementi, kas ir būtiska ne tikai naudas drošības, bet arī vizuālā noformējuma sastāvdaļa, un tā kā pētāmā objekta apjoms ir liels, dalījums tika veidots pa valstīm un pēc banknošu, monētu nominālvērtības. Tika raksturota katras eiro zonas dalībvalsts (iekļaujot arī to eiro zonas valstu monētu apskatu, kuras nav Eiropas Savienības dalībvalstis – Andora, Vatikāns, Sanmarīno un Monako) monētās izmantoto simbolu tematika un nozīme. Tā kā eiro banknotes ir veidotas vienotā stilā, neatļaujot dalībvalstīm emitēt banknotes ar savu tematiku, salīdzināšanas metode vislabāk palīdz atspoguļot kopsakarības un atšķirības tieši eiro monētu un centu vizuālā noformējuma nacionālās puses dizaina izvēlē (skat. 3.tabulu).

3.tabula. Eiro monētās un centos izmantotās tematikas iedalījums

<i>Tematika</i>	<i>Valstis</i>
Arhitektūras pieminekļi	Austrija, Itālija, Malta, Spānija, Vācija, Slovākija, Slovēnija, Andora, Sanmarīno
Mitoloģiski tēli un objekti	Kipra, Francija, Grieķija, Lietuva, Itālija, Slovēnija
Personības	Beļģija, Latvija, Austrija, Grieķija, Luksemburga, Itālija, Nīderlande, Spānija, Slovēnija, Vatikāns, Monako
Dabas objekti (flora un fauna)	Austrija, Kipra, Somija, Francija, Vācija, Slovākija, Slovēnija, Andora
Valsts simbolika (ģerboņi, zīmogi, karte utt.)	Latvija, Igaunija, Somija, Īrija, Malta, Portugāle, Vācija, Slovākija, Slovēnija, Andora, Vatikāns, Monako, Sanmarīno

Bakalaura darba ietvarā autors apzināti izvēlējās, raksturojot monētu nacionālās puses dizaina simbolisko nozīmi, saglabāt sadalījumu pa valstīm, jo, piemēram, monētu dizainā attēloto augu un dzīvnieku simboliskā nozīme katrai valstij ir atšķirīga. Tematika ir viena, bet simboliskās nozīmes motīvs atšķiras, un autors vēlējās raksturot īsi katras valsts simbolu nozīmi monētu nacionālās puses dizainā.

Pētījuma priekšmeta – eiro naudas kultūrvēsturiskā vēstījuma uztvere Latvijas sabiedrībā – izpētei nepieciešamo kvantitatīvo datu iegūšanai un novērtēšanai tika izmantota **anketēšanas metode**, kas ir visbiežāk pielietotā pētījumu metode, lai noskaidrotu sabiedrības viedokli par dažādām tēmām. Anketa satur precīzi definētus jautājumus, jo respondents uz tiem atbild patstāvīgi, bez intervētāja palīdzības. Tiek nodrošināta respondentu anonimitāte, lai sniegtās atbildes būtu pēc iespējas godīgākas un precīzāk atklātu respondentu viedokli par eiro naudas vizuālo noformējumu un attēlojumā izmantoto simbolu nozīmi. Autora pētījuma ietvaros tika izveidota aptaujas anketa ar 11 jautājumiem latviešu valodā (skat. 1.pielikumu).

Aptaujas anketas ievaddaļā tiek uzrunāts respondents, paskaidrojot anketēšanas mērķi, kā arī sniedzot instrukciju aptaujas aizpildīšanai. Pamatdaļas sākumā tiek ievietoti vienkāršāki jautājumi par tēmu, lai ieinteresētu respondentu pilnīgai anketas aizpildīšanai. Pārsvarā tiek izmantoti slēgtā tipa jautājumi, piedāvājot atbildēt ar „jā”, „nē” u.c. respondentam nepārprotamiem atbilžu variantiem.

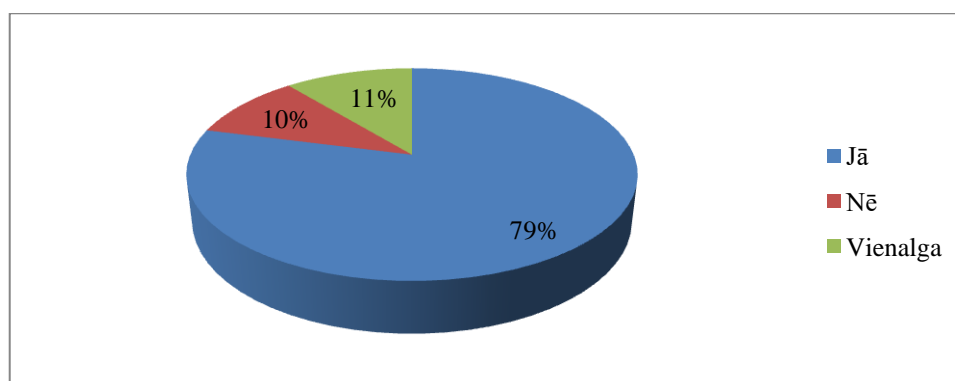
Anketas vidusdaļā tiek sakārtoti sarežģītāki jautājumi par eiro banknošu un monētu vizuālo izskatu, pretviltošanas elementiem un simboliem, ko aptaujas dalībnieki ir ievērojuši, aplūkojot naudu ikdienā. Analizējot tieši sarežģītāko jautājumu rezultātus, kur respondenti nepieciešams nosaukt konkrētus simbolus vai pamatot savu viedokli, tiek atklātas sabiedrības zināšanas par eiro banknotēm un eiro zonas dalībvalstu monētām un kā

viņi tās atpazīst, vai ir meklējuši informāciju par izmantotajiem simboliem, kurus ir ievērojuši, un vai viņiem vispār ir interese uzzināt, kādēļ katra valsts ir izvēlējusies tieši tādu vizuālo noformējumu. Kā pēdējā sekcija aptaujas anketā ir jautājumi par respondenta dzimumu un vecumu, kā arī izteikta pateicība par dalību aptaujā.

Apkopojot un analizējot anketēšanā iegūtos primāros datus, autors izmantoja **grafisko metodi**, iegūto informāciju attēlojot grafikos, tabulās un diagrammās, kas ļauj konstatēt sakarību esamību, iegūt kopsavilkumu par aptaujas rezultātiem un sniegt lasītājam uzskatāmu informāciju par to, kā sabiedrība uztver eiro naudas kultūrvēsturisko vēstījumu.

3.2. Sabiedrības noskaņojums par eiro naudas dizainu

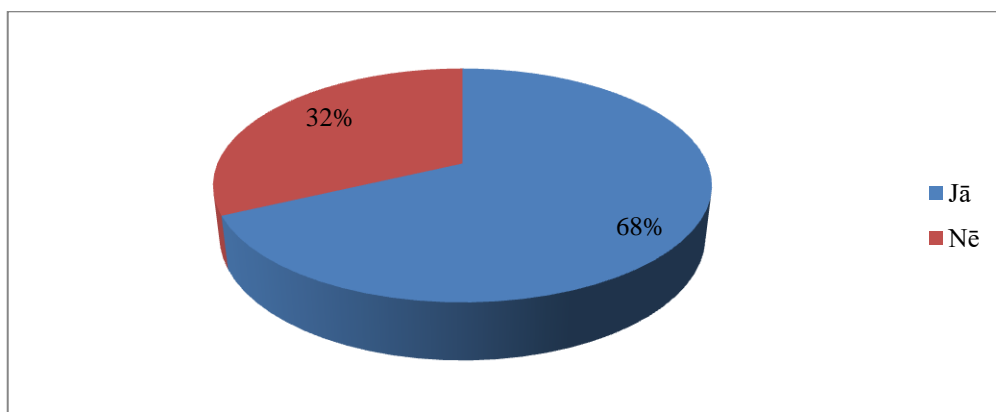
Raksturojot sabiedrības viedokli par eiro monētu un banknošu dizainu, aptaujas rezultāti parāda, ka lielākajai daļai jeb 79% aptaujāto patīk eiro naudas vizuālais noformējums (skat. 2.att.). Tātad var secināt, ka eiro banknotēs un monētās izmantotie tēli kopumā nav pretrunā ar sabiedrības uzskatiem, netiek interpretēti divdomīgi, neaizskar dažādu reliģisko kopienu viedokļus, nav pretrunā ar dzimumu vienlīdzību, sieviešu un bērnu tiesībām, netiek slavināta divdomīga ideoloģija vai uzsvērts kāds dzīves aspekts, par ko cilvēkiem rastos iebildumi. Mazākā daļa norādījuši, ka eiro naudas vizuālais dizains viņiem ir vienaldzīgs vai nepatīk. Viens no iemesliem, kādēļ respondenti atbildējuši ar „nē” varētu būt tāds, ka viņi nejūtas informēti par izmantotā dizaina nozīmi, vai arī ir pret Latvijas dalību eiro zonā kopumā un līdz ar to, psiholoģiski ir arī negatīvi noskaņoti pret naudas vizuālo izskatu.

2.att. Vai jums patīk eiro naudas vizuālais izskats?

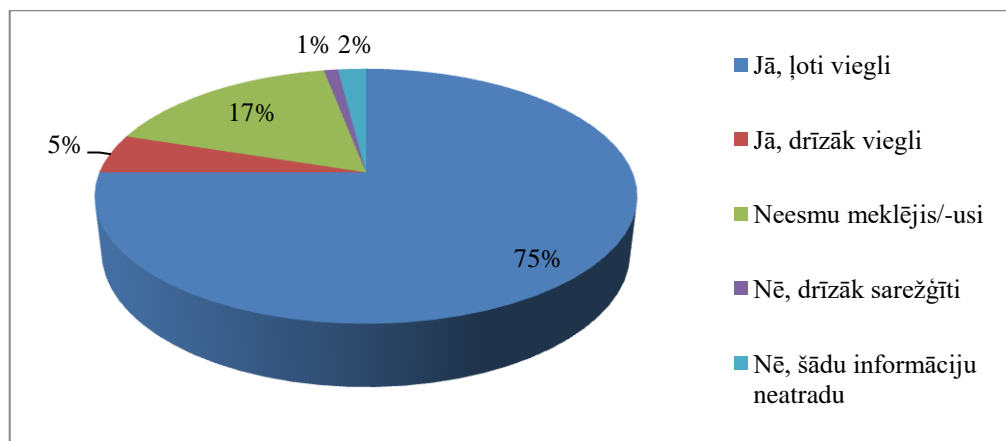
Atbilstoši nākamā aptaujas jautājumā iegūtie dati norāda, ka vairāk kā puse jeb 68% aptaujāto ir interesējušies par simbolu nozīmi (skat. 3.att.), tātad interese par attēloto ir, cilvēkiem ir vēlme uzzināt redzētā nozīmi, identificēt valsti, kuras monētu viņi tur rokās, vai noskaidrot, kāds arhitektūras pieminēklis ir attēlots uz 5 EUR banknotes. Tā kā eiro nauda Latvijā ieviesta salīdzinoši neseno, sabiedrības interese par naudas dizainā izmantotajiem simboliem pastāv joprojām. Savā ziņā sabiedrības interesi par eiro monētu vizuālo noformējumu palīdz uzturēt Latvijas Banka ar jaunu piemiņas monētu emitēšanu, rosinot interesi gan kolekcionāriem, gan pārējiem iedzīvotājiem meklēt informāciju par jauno piemiņas monētu vizuālo izskatu un šo kolekcijas monētu iegūšanas iespējām.

Neliela daļa aptaujāto par eiro naudas simbolisko nozīmi tomēr nav interesējušies, un te ir redzama saistība ar anketas pirmā jautājuma atbildēm, uz kurām respondenti norādījuši, ka viņiem eiro naudas vizuālais noformējums ir vienaldzīgs, vai nepatīk.

3.att. Vai esat interesējies/-usies par simbolu nozīmi, kas attēloti uz eiro banknotēm un monētām?

Atbildot uz jautājumu par informācijas pieejamību, kopumā 80% respondentu, kas izvēlējušies atbilžu variantu „jā, ļoti viegli” un „jā, drīzāk viegli” apstiprina, ka informācija par eiro naudu ir viegli pieejama (skat. 4.att.).

4.att. Vai jums bija viegli atrast informāciju par eiro naudas dizaina nozīmi un pretviltošanas elementiem?

Visplašāko informāciju par eiro naudas ieviešanu eiro zonas dalībvalstīs un pretviltošanas elementiem piedāvā Eiropas Centrālā Banka, kuras viens no uzdevumiem ir sniegt sabiedrībai kvalitatīvu un ticamu informāciju par šo tēmu. Jāteic, ka Eiropas Centrālās Bankas mājas lapā informācija par banknotēm, emitētajām monētām un to nacionālo pušu simbolu skaidrojums ir ļoti īss un koncentrēts, norādot monētu dizaina idejas autorus, dizaina tematiku un izmatotos tēlus, taču sīkāku skaidrojumu par simbolisko nozīmi ir jāmeklē atsevišķi, piemēram, kas ir uz Slovēnijas 20 centu monētas attēlotie zirgi, vai uz Nīderlandes eiro monētām attēlotās personības ir mūsdienās dzīvojošas personas, vai vēsturiskas utt. Padziļinātāku informāciju ir jāmeklē atsevišķi, tas savukārt rada interesi un izpratni par Eiropas Savienības dalībvalstu kultūru, vēsturi un mākslu atšķirīgu dalībvalstu iedzīvotāju vidū, sabiedrība kļūst izglītotāka arī par citu tautu kultūrvēsturisko mantojumu. Kā jau iepriekš darbā izklāstīts, eiro monētu nacionālās puses atspoguļo svarīgākos un pazīstamākos katras valsts simbolus, par kuriem pastāstīt var gan konkrētās valsts iedzīvotāji, gan informācija ir pieejama un atrodama internetā un literatūras avotos.

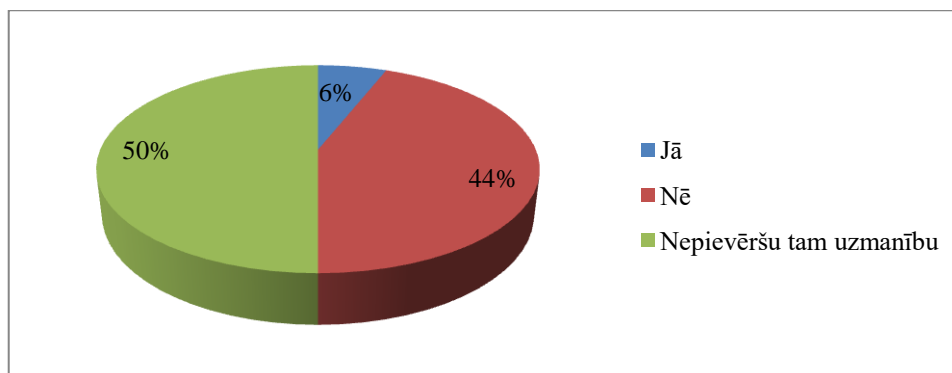
3.3. Eiro naudas simboliskā izpratne

Raksturojot to, kādus eiro naudas simbolus cilvēki ir pamanījuši un atceras, aptaujā iegūtie rezultāti norāda, ka no eiro banknošu dizaina respondenti visbiežāk ievērojuši tādus elementus, kā tiltu, arku un logu. Attiecīgi, tilti – tie ir visu eiro banknošu reversi, arkas un logi – banknošu averss. Tā kā dažādu laikmeta dizainu arkas jeb vārtu ieejas ir attēlotas uz vairākām banknotēm (5 EUR, 10 EUR, 100 EUR), tad nevar precizēt, par kurām

banknotēm respondenti ir domājuši, jo nav norādījuši ne banknotes krāsu, ne nominālvērtības zīmi, kas arī ir banknošu vizuālā dizaina elements, simbols. Dažādu laikmetu stila logi attēloti uz 20 EUR, 50 EUR, 200 EUR un 500 EUR banknotēm, taču arī šeit kopumā neviens no respondentiem nav minējis, par kuru banknoti ir runa. Interesanti, ka, jautājot norādīt jebkādas simbolus, kuri ir tikuši ievēroti, neviens no respondentiem nav norādījis citus tikpat svarīgus elementus, kā banknotes krāsa, divpadsmit zvaigznes aplī, Eiropas karte, Eiropas Savienības karogs, sērijas numuri, paraksti. Autors secina, ka aptaujātie respondenti ir ievērojuši tikai vienkāršākos banknošu vizuālā noformējuma elementus, un pat arī raksturojot tos, netika sniegti paskaidrojumi par izmantotajiem stiliem – piemēram, logs gotikas stilā (20 EUR banknotes averss), tilts modernisma stilā (500 EUR banknotes reverss), tas savukārt var liecināt par to, ka daļa sabiedrības neiedziļinās banknošu vizuālā noformējuma dizaina izpētē. Rodas arī iespaids, ka aptaujātie nejutās pilnīgi pārliecināti, ka konkrētais tilts, vai vārtu eja nav reāli arhitektūras objekti, jo bieži vien paskaidrojošās atbildes tika sniegtas arī kā „*kaut kāds logs*”, „*kaut kādas durvis*” utt., kaut arī patiesībā šādi objekti tiešām neeksistē. Kaut arī Eiropas Centrālās Bankas un Latvijas Bankas mājas lapās ir pieejama informācija un eiro banknošu paraugi, aptaujas rezultāti tomēr norāda, ka daļa sabiedrības, iespējams, nav pilnībā informēta un pietiekoši ieinteresēta, lai precīzi zinātu par attēlotajiem arhitektūras objektu motīviem, stiliem.

Aptauja parāda, ka daudz izglītotāka sabiedrība ir jautājumos par banknošu pretviltošanas elementiem, un te respondentu sniegtās atbildes bija daudz plašākas. Respondenti norādījuši, ka ievērojuši tādas pretviltošanas elementus, kā ūdenszīme, hologramma, magnētiskā josla, nominālvērtības dalītais raksts, naudas papīrs. Var secināt, ka daudz biežāk cilvēki pievērš uzmanību tieši pretviltošanas elementiem banknošu vizuālajā noformējumā.

Aptaujātie respondenti daudz vairāk simbolus varēja nosaukt, kurus ievērojuši uz eiro un centu monētām, un arī šeit tika minēti gan monētu aversa, gan reversa simboli: Eiropas Savienības karogs, zemeslode, ērglis, Latvijas ģerbonis, bruņinieks ar zobenu, arfa, Kolizejs, Milda, Igaunijas karte, koks, ģerbonis-zīmogs, Vitrūvija cilvēks, vārti, personība u.c. Lai arī tika minēti vairāki monētu simboli, tikai 6% respondentu norādījuši valstis, kuru emitētās monētas viņi ir ievērojuši (skat. 5.att.).

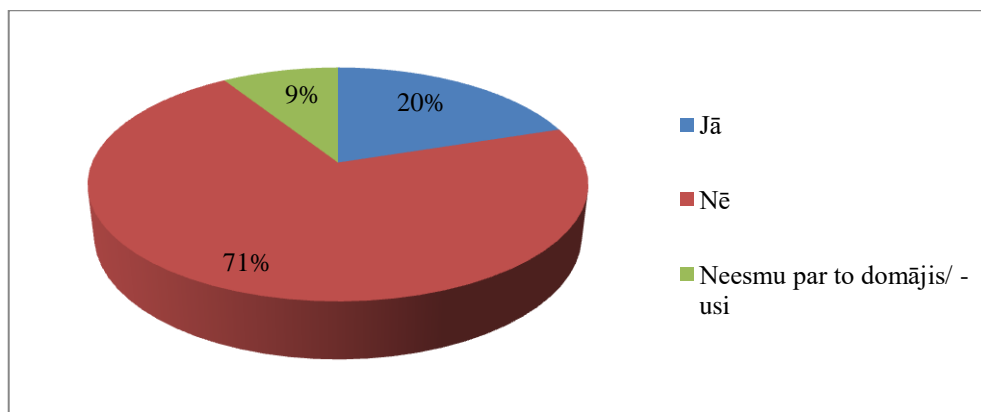

5.att. Vai esat ievērojis/-usi, kādu ES dalībvalstu monētas esat izmantojis/-usi ikdienā veicot maksājumus?

No tiem, kas uz jautājumu „Vai esat ievērojis/-usi, kādu ES dalībvalstu monētas esat izmantojis/-usi ikdienā veicot maksājumus?” apstiprinoši, tika norādītas tādas valstis, kā Latvija, Igaunija, Lietuva, Vācija, Itālija, Īrija, Francija. Lielākā daļa respondentu norādījuši, ka nepievērš tam uzmanību un nav ievērojuši. Tas varētu liecināt, ka ikdienā iedzīvotāji nepievērš uzmanību attēlotajam uz monētām laika trūkuma dēļ un neieinteresētības dēļ, jo uzskata monētas kā pašsaprotamas, īpaši tās nepētot, veicot ikdienas maksājumus.

Gan kā atpazītie elementi, gan valstis, kuru emitētās monētas ir pamanītas, respondenti lielākoties ir norādījuši Latviju, kā arī Latvijas emitēto eiro un centu monētu nacionālās puses simbolus – Mildu, Latvijas lielo un mazo ģerboni. Tas ir labs rādītājs, ka sabiedrība ir lietas kursā par savas dzimtās valsts izmantotajiem simboliem, respektīvi, 100% no aptaujātajiem respondentiem ir atbildējuši apstiprinoši, ka viņi zina, kā izskatās Latvijas eiro monētas un centi, kā arī spēja nosaukt nacionālās puses simbolus. Vēl pie norādītajiem simboliem Latvijas eiro monētu dizainā tika minēts stārķis un dzirnakmens – Latvijas prezidentūras Eiropas Savienības Padomē simbols.

Ja salīdzina un analizē, ko respondenti domā par Latvijas latu un eiro simbolisko nozīmi, tad anketēšanā iegūtie rezultāti parāda, ka arī latu simboliskā nozīme nebija saprotamāka, kā eiro, jo noliedzoši uz jautājumu „Vai Latvijas latu simboliskā nozīme jums bija saprotamāka, salīdzinot ar eiro naudu?” ir atbildējuši 71% respondentu (skat. 6.att.).

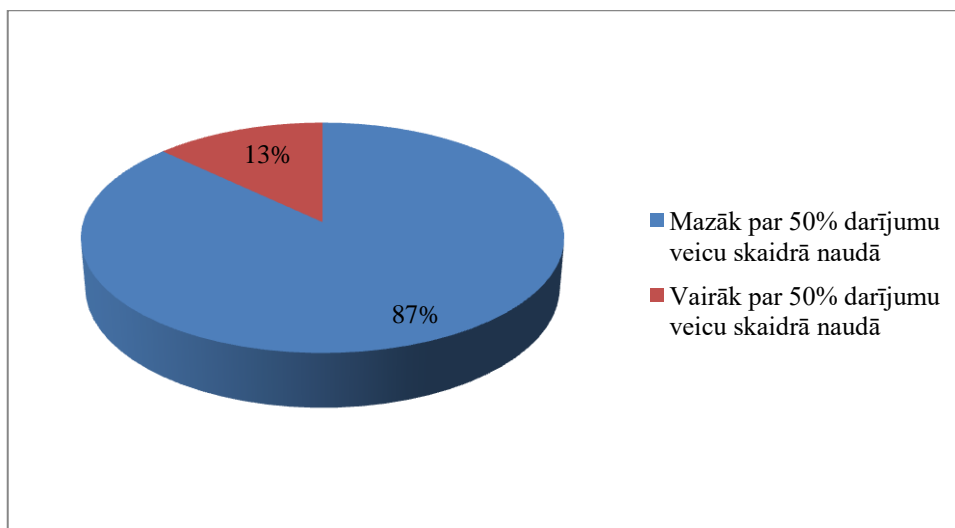

6.att. Vai Latvijas latu simboliskā nozīme jums bija saprotamāka, salīdzinot ar eiro naudu?

Autors uzskata, ka šādu atbilžu tendenci varētu savā ziņā saistīt ar lielākās respondentu vecuma grupas (līdz 25 gadiem) ieradumiem, iespējams, skolas laikos latu vizuālā noformējuma simboliskajai, kultūrvēsturiskajai nozīmei mācību stundās ir tikai apgūts vispārējs priekšstats, un līdzīgi arī par eiro naudu respondenti nav iedziļinājušies tā simboliskajā noformējuma nozīmē, daudz biežāk koncentrējoties uz to, kādu labumu Latvijas pievienošanās eiro zonai dos konkrēti katram indivīdam. Attiecīgi tie 20%, kas atbildējuši, ka latu simboliskā nozīme viņiem bijusi saprotamāka, ir respondenti vecuma grupā 42 – 49 gadi. Salīdzinot ar jauniešiem, viņi ir piedzīvojuši gan padomju Latvijas laiku, gan Latvijas neatkarības atjaunošanu, gan pievienošanos Eiropas Savienībai un eiro zonai, un varbūt vairāk novērtē valsts nacionālos simbolus, tajā skaitā nacionālo valūtu. Viņiem Latvijas nacionālās valūtas – latu – atjaunošana 1991.gadā bija nozīmīgs, vēsturisks notikums, kas stiprināja patriotiskas jūtas pret dzimteni, tās kultūru, vēsturi, tradīciju izpratni un saglabāšanu, taču tagad daudzi vecāka gada gājuma cilvēki uzskata, ka mainot savu valūtu, tiek zaudēta daļa iegūtās neatkarības.

3.4. Eiro naudas kā kultūrvēsturiskas liecības saglabāšanās

Lai noskaidrotu eiro naudas kā kultūrvēsturiskās liecības saglabāšanās iespēju arī turpmāk, autors aptaujas anketā iekļāva jautājumu, lai noskaidrotu, cik tad lielu daļu no saviem ikdienas maksājumiem un darījumiem respondenti veic skaidrā naudā. Iegūtie rezultāti norāda, ka salīdzinoši liela daļa respondentu jeb 87% no aptaujātajiem ikdienā veic mazāk par pusi no saviem darījumiem skaidrā naudā (skat. 7.att.).

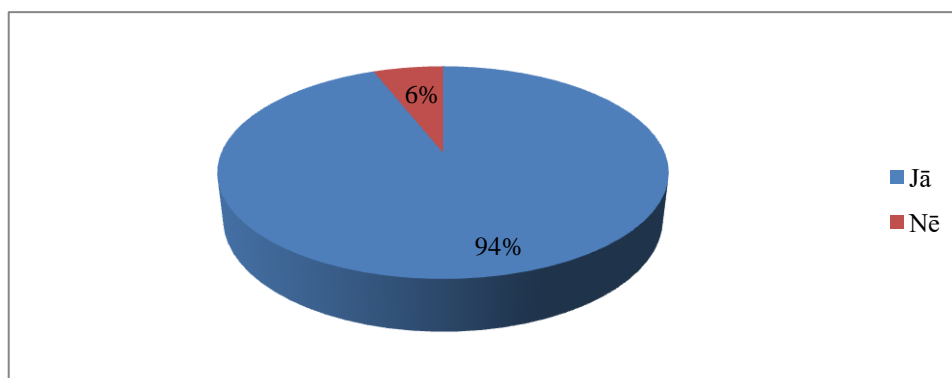

7.att. Lūdzu, novērtējiet, cik lielu daļu no saviem ikdienas maksājumiem veicat skaidrā naudā?

Šāds aptaujas rezultāts apstiprina arvien pieaugošo tendenci Eiropas Savienības dalībvalstīs izmantot bezskaidras naudas norēķinus. Mūsdienu globalizācijas un datorizētās, elektroniskās vides laikmetā samazinās tādu darījumu daudzums, ko ir iespējams aizstāt ar elektronisku izpildi, atbilstoši arī naudas norēķinus gan starp privātpersonām, gan starp juridiskām. Var diskutēt par to, vai šādā elektronizētā darījumu veidā netiek atdota kontrole banku uzņēmumiem, valstiskiem veidojumiem, atstājot novārtā zināmu personas brīvu izvēli katram pašam noteikt, kādā, piemēram, veidā saņemt algu no darba devēja. Nodokļu maksātāju darījumiem ir jāiet caur banku sistēmu, bet izmaksājot darbiniekam algu skaidrā naudā – tas jau ir apšaubāmi. Skaidras naudas maksājumus cilvēki mūsdienās visbiežāk izvēlas veikt par nelieliem darījumiem, bet ja cilvēki arvien mazāk izmantos skaidru naudu, vai nav iespēja, ka pēc pāris gadiem to vispār varētu aizstāt ar elektroniskiem čipiem, norēķinu kartēm un tamlīdzīgi? Šādā gadījumā nauda kā kultūrvēsturiska liecība mainītu savu tradicionālo formu, kas izmantota līdz pat šodienai – monētas un banknotes nomainītu plastikāta kartes vai vēl kas cits.

Svarīgi ir arī, vai pati sabiedrība naudu uztver kā kultūrvēsturisku liecību, vai arī viņiem tas ir vienaldzīgi. Raksturojot respondentu viedokli par eiro naudu kā kultūrvēsturisku vērtību, vairums atbild apstiprinoši (skat. 8.att.). Tādā gadījumā ir iespējams, ka interese par skaidru naudu kā kultūras vērtību turpinās saglabāties. Kā jau iepriekš darbā minēts, sabiedrības interesi par eiro naudas vizuālo dizainu kā kultūras un mākslas daļu palīdz uzturēt Latvijas Banka, veidojot dažāda dizaina piemiņas monētas, kas izmantojamas gan ikdienas norēķiniem, gan kolekcionēšanai. Laižot apgrozībā jaunu monētu, ar informatīvu kampaņu palīdzību tiek skaidrots jaunās monētas dizains un tā

pamatojums, tiek sniegta vēsturiskā informācija par to, no kura avota ir ņemts konkrētais simbols vai tēls.

8.att. Vai uzskatāt, ka eiro nauda ir ne tikai maksāšanas līdzeklis, bet arī kultūrvēsturiska vērtība?

Noskaidrojot sabiedrības viedokli jautājumā, vai viņi atbalsta eiro monētu nacionālās puses, un vai katra eiro zonas dalībvalsts ir tiesīga kalt sava dizaina monētas, 98% aptaujāto ir atbildējuši apstiprinoši. Kā izvēli pamatojošie komentāri tika sniegtas tādas atbildes, kā „*tādā veidā tiek parādīta citu valstu kultūra un katras tautas simbolika*”, „*ja esam daļa no lielāka ekonomiska veidojuma (Eiropas Savienība), tad nevar pazaudēt paši savu identitāti, mums par to ir jāstāsta arī citiem, un uz eiro monētām atspoguļojot savas tautas dzīvesstāstu*”, „*katra valsts ir daļa no ES, kas kopumā veido Eiropas kultūru, katrai valstij ir sava vieta Eiropā un savas monētas*”, „*ir jauki parādīt citiem pasaulē savus tradicionālos simbolus, savas tautas lepnumu*”, „*eiro zonai nepieciešama dažādība*” u.c. Respondentu paskaidrojošie komentāri norāda, ka viņi atbalsta katras valsts tiesības parādīt savu kultūru kopējā Eiropas Savienības telpā. Eiro monētu un centu nacionālās puses ir nozīmīga kultūrvēsturiska liecība kā individuāli katrai valstij, tā visam Eiropas reģionam kopumā.

Gan eiro banknotēs, gan monētās izmantotais dizains ir nozīmīga kultūrvēsturiska vērtība, jo atspoguļo šodienas tradīcijas, idejas un uzskatus, kas ir svarīgi kā Eiropas Savienībai kopumā, tā parāda katras valsts izvēli būt par daļu no tām, bet nepazaudējot arī savas tautas vēsturi un nozīmīgo simboliku. Katra valsts ir tiesīga pati izvēlēties, kādā veidā reprezentēt sevi uz monētas. Tie veidi ir ļoti dažādi. Noformējums var būt saistīts gan ar nacionāliem simboliem, ar mākslu, tēlniecību, glezniecību vai arhitektūru. Tajā var būt dabas elementi – dzīvnieki vai augi, dabas ainavas. Pie valsts pārvaldes tradīcijām var pieskatīt valdošo monarhu attēlošanu. Tie ir karaļi, karalienes, lielhercogi, pāvests.

Mainoties valdniekam, tiek mainīts arī konkrētās valsts monētu dizains, atjaunojot informāciju par valdošo dinastiju, ģimeni vai personību. Ņemot vērā to, ka uz monētām dažkārt pat fiziski nav iespējams precizēt, kas tika attēlots, cilvēkiem tas rada vēlmi atrast informāciju pašiem, izmantojot literatūru vai internetā pieejamus avotus. Tādā veidā cilvēks sāk iepazīt to valsti, tās kultūru, tradīcijas, mākslu, politisku iekārtu, kā arī iepazīt personības, ar ko šis valsts iedzīvotāji ir ļoti lepni.

NOBEIGUMS

Veicot bakalaura darbu „Nauda kā kultūrvēsturiska liecība. Euro piemērs”, autors izdarīja šādus galvenos secinājumus:

- ir pieejams plašs informācijas un literatūras klāsts, kas pēta naudu no ekonomiskā skatupunkta, taču nauda no mākslinieciska, kultūrnoveidīga aspekta ir salīdzinoši retāk apspriesta;
- eiro zonas dalībvalstij, neatkarīgi no tās lieluma un ietekmes, pieņemot jaunu valūtu [eiro], savā ziņā tiek pieņemta arī jauna identitātes daļa – valūta ar visām dalībvalstīm kopīgiem simboliem, nozīmi, ar mērķi uz kopīgu, vienlīdzīgu attīstību visu dalībvalstu vidū;
- Eiropas Savienības valstu vidū skaidrā nauda apgrozībā vidēji ir tikai līdz 20%, bezskaidrās naudas īpatsvars ir aptuveni 80%, un analizējot šādu statistiku, „taustāmā” nauda, t.i. banknotes un monētas, ir svarīgs kultūrvēsturisks mantojums nākamajām paaudzēm it īpaši globalizācijas laikmetā;
- eiro nauda satur katru eiro zonas dalībvalsti raksturojošus simbolus, taču plašāku pētījumu trūkums par eiro naudas vizuālā noformējuma izpratni sabiedrībā liek apšaubīt, cik izglītoti ir Eiropas Savienības dalībvalstu iedzīvotāji ne tikai paši par savās eiro monētās izmantotā vizuālā dizaina simbolisko nozīmi, bet arī par kaimiņu dalībvalstu simbolisku monētu emisijās;
- eiro banknotēs izmantotā dizaina tematika ir arhitektūras stili, neuzsverot reālus mākslas darbu piemērus vai valstis, kuru teritorijā tie atrodas, kā arī svarīga banknošu vizuālā noformējuma sastāvdaļa ir pretviltošanas jeb naudas drošības elementu iestrāde;
- monētu nacionālās puses dizaina tematika ir individuāla katrai eiro zonas dalībvalstij, taču eiro monētās un centos izmantotās tēmas pārsvarā ir - arhitektūras pieminekļi, mitoloģiski tēli un objekti, personības, flora un fauna, valsts simbolika (ģerboņi, zīmogi, utt.);
- katra eiro zonas dalībvalsts savā monētu dizainā izmantojušas tām nozīmīgus simbolus, tēlus, kas ir svarīgi valstu un kopējā Eiropas reģiona kultūrvēsturiskajā attīstībā;
- tēmas, kuras tiek izlemts iegravēt eiro piemiņas monētās, paliekot par kultūrvēsturiskām laikmeta liecībām arī turpmāk, tiek izvēlētas līdzīgi, kā simboli banknotēs – neizceļot kādas atsevišķas valsts panākumus;

- raksturojot aptaujas anketas rezultātus, sabiedrība ievēro tikai vienkāršākos banknošu vizuālā noformējuma elementus, logus, tiltus un vārtejas, kas var liecināt par to, ka daļa sabiedrības neiedziļinās plašākā banknošu vizuālā noformējuma dizaina izpētē;
- daudz izglītotāka sabiedrība ir jautājumos par banknošu drošības elementiem, visbiežāk tiek ievēroti tādi pretviltošanas elementi, kā ūdenszīme, hologramma, magnētiskā josla, nominālvērtības dalītais raksts, naudas papīrs, tātad daudz biežāk cilvēki pievērš uzmanību tieši pretviltošanas elementiem banknošu vizuālajā noformējumā un dizainā;
- lielākā daļa aptaujāto nepievērš tam uzmanību tam, kādu eiro zonas dalībvalstu monētas viņi izmanto ikdienā, tātad iedzīvotāji nepievērš uzmanību attēlotajam uz monētām laika trūkuma dēļ un neieinteresētības dēļ, jo uzskata monētas kā pašsaprotamas, īpaši tās nepētot, veicot ikdienas maksājumus;
- sabiedrība ir izglītota par savas dzimtās valsts izmantotajiem simboliem, jo 100% no aptaujātajiem respondentiem ir atbildējuši apstiprinoši, ka viņi zina, kā izskatās Latvijas eiro un centi, kā arī spēja nosaukt nacionālās puses simbolus;
- Latvijas latu simboliskā nozīme sabiedrībai nebija saprotamāka, salīdzinot ar eiro simbolisko nozīmi;
- 87% no aptaujātajiem respondentiem ikdienā veic mazāk par pusi no saviem darījumiem skaidrā naudā, bet samazinoties skaidras naudas darījumu īpatsvaram, pamazām var mainīties naudas kā kultūrvēsturiskas vērtības nozīme un izpratne;
- 94% no aptaujātajiem respondentiem eiro naudu uztver kā kultūrvēsturisku liecību un sabiedrības interesi par eiro naudas vizuālo dizainu kā kultūras un mākslas daļu palīdz uzturēt Latvijas Banka, veidojot dažāda dizaina piemiņas monētas, kas izmantojamas gan ikdienas norēķiniem, gan kolekcionēšanai;
- gan eiro banknotēs, gan monētās izmantotais dizains ir nozīmīga kultūrvēsturiska vērtība, jo atspoguļo šodienas tradīcijas, idejas un uzskatus, kas ir svarīgi kā Eiropas Savienībai kopumā, tā parāda katras valsts izvēli būt par daļu no tām, bet nepazaudējot arī savas tautas vēsturi un nozīmīgo simboliku.

KOPSAVILKUMS

Veicot bakalaura darbu „Nauda kā kultūrvēsturiska liecība. Eiro piemērs”, autors izpildīja visus izvirzītos darba uzdevumus. Tika izpētīta pieejamā literatūra un informācijas avoti par naudas vizuālā noformējuma attīstību no kultūrvēsturiskā aspekta Eiropā un Latvijā, secinot, ka naudas vizuālā noformējuma principi ir saglabājušies līdz pat mūsdienām – monētu dizainā joprojām tiek izmantota līdzīga tematika – mitoloģiskie tēli un varoņi, politikas personības un viņu identifikācijas zīmes (zīmogi, portreti), dabas tēli, banknotēs jau kopš senatnes iestrādāti pretviltošanas elementi, kas ir būtiska naudas vizuālā dizaina sastāvdaļa. Latvijas naudas vizuālā noformējuma attīstība bijusi raiba un daudzveidīga, taču kā galveno paraugu var minēt slaveno R.Zariņa Mildas tēlu, kurš arī šodien rotā Latvijas eiro monētas.

Darba ietvarā tika izvērtēts eiro naudas vizuālais noformējums, izveides principi un attīstība, kā arī simbolu nozīme, kurus katra eiro zonas dalībvalsts ir izvēlējusies parādīt. Galvenā tematika ir mitoloģiskie tēli un objekti, ievērojamas personības, arhitektūras objekti, flora un fauna, valsts simbolika.

Pētījuma veikšanai tika izstrādāta nepieciešamā metodika, izvēloties tādas pētījumu metodes, kā monogrāfiskā, kontentanalīzes, salīdzināšanas un anketas datu apkopošanai tika izmantota grafiskā metode. Tika izveidota aptaujas anketa ar 11 jautājumiem un aptaujāti 100 Latvijas iedzīvotāji par eiro naudas vizuālo noformējumu un tajā izmantoto simboliku, lai noskaidrotu, kā sabiedrība uztver eiro naudas kultūrvēsturisko vēstījumu. Aptaujas rezultāti parādīja, ka respondentiem lielākoties patīk eiro naudas dizains, taču banknošu dizaina uztverē sabiedrība spēj atpazīt pretviltošanas elementus pārlicinošāk, nekā precizēt, kāda stila vārtejas, logi un tilti ir attēloti uz eiro banknotēm. Aptaujā iegūtie rezultāti parādīja, ka sabiedrība ikdienā īsti nepievērš uzmanību tam, no kādām valstīm nāk monētas, kuras respondenti izmanto ikdienas maksājumiem, taču visi aptaujātie respondenti varēja nosaukt Latvijas eiro monētās un centos izmantotos simbolus. 87% no aptaujātajiem respondentiem skaidru naudu izmanto mazāk kā pusei savu ikdienas darījumu veikšanai, un līdzīga tendence ir visā Eiropas Savienībā, kur skaidras naudas norēķinu darījumi arvien samazinās, tādējādi fizisko naudu – banknotes un monētas – nomainot pret kredītkartēm. Tas liek monētas un banknotes arvien vairāk uzlūkot kā svarīgu kultūrvēsturisku liecību par laikmetu, kurā dzīvojam šodien.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Ducmane, Kristīne. *Nauda*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2004.
2. Ducmane, Kristīne; Ozoliņa, Anda. *Naudas laiki Latvijā. No mārkas līdz latam un eiro*. Rīga: Sadarbībā ar ABLV Bank, AS, 2013.
3. Ducmane, Kristīne.; Vēciņš, Ēvalds. *Nauda Latvijā*. Rīga: Latvijas Banka, 2012.
4. Grimal, Pierre. *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*. Paris: Presses Universitaires de France., 1951.
5. Itten, Johannes. *The Art of Color. The Subjective Experience and Objective Rationale of Color*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1973.
6. Kremņevs, Boriss. “*Wolfgangs Amadejs Mocarts*”, 2. izd. Rīga: Latvijas valsts izdevniecība, 1964.
7. Kuļbanska, Gunta; Degtere, Dita. *Nauda ar Latvijas dvēseli. Lats*. Rīga, SIA „Jelgavas tipogrāfija”, 2013.
8. Libermanis, Georgs. *Nauda, inflācija, valūtas kurss*. Rīga, SIA „Kamene”, 1995.
9. Pevsner, Nikolaus. *An outline of european architecture*. London: Thames & Hudson, 2012.
10. Treičēni-Valdapfels, Imre. *Sengrieķu teikas*. Rīga: Zinātne, 2004.
11. Vēciņš, Ēvalds; Rubenis, Dzintars; Grīns, Rolands Gunārs. *Nauda Latvijā XX gadsimtā. I daļa, 1.sējums*. Rīga, Zvaigzne ABC, 2000.
12. Vēciņš, Ēvalds; Rubenis, Dzintars; Grīns R. Gunārs. *Nauda Latvijā XX gadsimtā. I daļa 3.sējums*. Rīga: RASTRI, 2003.
13. Zinātnes un kultūras mijiedarbība Latvijā un pasaulē. Jāņa Stradiņa gada grāmata. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015.
14. “Alma Kopa”. *Demokrātiska nauda Latvijā! – Pēc Šveices demokrātiskas naudas un banku sistēmas reformas piedāvājuma referendumam*. Rīga, SIA „Drukātava”, 2014.
15. Allen, Kristen. *Euro Bridges: An Uncommon Monument to the Common Currency*. Spiegel Online, 2011. Pieejams: <http://www.spiegel.de/international/zeitgeist/euro-bridges-an-uncommon-monument-to-the-common-currency-a-795930.html>
16. Cavendish, Richard. *Europe's first banknotes issued in Sweden*, 7.jūl., 2011. Pieejams: <http://www.historytoday.com/richard-cavendish/europe%E2%80%99s-first-banknotes-issued-sweden>
17. Heinonen, Antti. *The first euros. The creation and issue of the first euro banknotes and the road to the Europa Series*. Suomen Pankki and the European Central Bank, 2005. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/the_first_euros_2015en.pdf

18. Irjala, Sanni. *Berries and berry culture in Finland*. 2013. ENGA Finnish Institutions Research paper (Hopkins). Pieejams: <https://www15.uta.fi/FAST/FIN/A14PAPS/si-berry.pdf>
19. Kursiša, Gunta. *Finanšu ministrija par 24 tūkstošiem latu pētīs sabiedrības noskaņojumu saistībā ar eiro*. 14.01.2013. Pieejams: <http://www.db.lv/citas-zinas/finansu-ministrija-par-24-tukstosiem-latu-petis-sabiedribas-noskanojumu-saistiba-ar-eiro-385921>
20. Mackevičs, Aivars. *14.04.2016. naudas apritē ienāk 5 eiro monēta*. 14.04.2016. Pieejams: http://travelnews.lv/?m_id=18311&i_id=5&pub_id=98396&Ceturtdien-14042016-naudas-aprite-ienak-5-eiro-moneta-video
21. Pastorello, Thomas. *The Vitruvian Man: Leonardo Da Vinchi Squares the Circle*. Pieejams: http://arthistory.about.com/library/weekly/bl_leo_vitruvian_man.htm
22. Prešeren, Jože. *430 years of Lipica Stud farm. Symbol of Freedom and Beauty in Unspoilt Nature*. 01.06.2010. Pieejams: <http://www.slovenia.si/visit/trails/430-years-of-lipica-stud-farm/>
23. Schmid, John. *Etching the Notes of a New European Identity*. New York Times, 2001. Pieejams: http://www.nytimes.com/2001/08/03/news/03iht-euro_ed3.html
24. *A house with history*. La Casa de la Vall. Pieejams: <http://www.casadelavall.ad/en/una-casa-amb-historia>
25. Anglijas banka. Pieejams: <http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/polymer/Documents/environmentalimpact.pdf>
26. *Bertha Von Suttner-Biographical*. The Nobel Peace Prize 1905. Pieejams: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1905/suttner-bio.html
27. *Dutch Queen Beatrix abdicates in favour of son*. BBC news, 30.04.2013. Pieejams: <http://www.bbc.com/news/world-europe-22348160>
28. *Heraldry in Ireland*. Pieejams: <http://www.heraldica.org/topics/national/ireland.htm>
29. Eiropas Centrālā Banka. *Īss pārskats par euro banknošu pretviltošanas elementiem*. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/euro/pdf/material/quickgde/Quick_Guide.lv.pdf?1bf3b6cb_d868ab12884776ed2f98a611
30. Eiropas Centrālā banka. *Kā eiro kļuva par mūsu naudu. Īsa eiro banknošu un monētu vēsture*. Frankfurte, 2007. Pieejams: https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/euro_became_our_moneyen.pdf

31. Eiropas Centrālā banka. *Nominālvērtības*. Pieejams:
<https://www.ecb.europa.eu/euro/banknotes/denominations/html/index.lv.html>
32. Eiropas Centrālā banka. *Payment statistics for 2014*. Pieejams:
<https://www.ecb.europa.eu/press/pdf/pis/pis2014.en.pdf?d9feb0268bb38b960b806ea69b6bf467>
33. Eiropas Savienības informācijas aģentūra. *Eiro- Vienota Valūta*. Sagatavots sadarbībā ar Latvijas Banku. 2005.gada decembris. Pieejams:
[http://www.lu.lv/materiali/biblioteka/es/pilnieteksti/ekonomika/Eiro%20-%20vienota%20valuta%20\(ESIA\).pdf](http://www.lu.lv/materiali/biblioteka/es/pilnieteksti/ekonomika/Eiro%20-%20vienota%20valuta%20(ESIA).pdf)
34. Eiropas Savienības informatīva mājas lapa. *EUROPA .The EU at a glance .The symbols of the European Union .The European Flag*. Pieejams: http://europa.eu/about-eu/basic-information/symbols/flag/index_en.htm
35. Latvijas Republikas tiesību akti. Par Latvijas valsts ģerboni. Pieejams:
<http://likumi.lv/doc.php?id=47133>
36. National Bank of Belgium. *Cyprus and Malta join the Euro Area*. Pieejams:
<http://www.nbbmuseum.be/en/2008/02/cyprus-and-malta.htm>
37. Norvēģijas banka. Pieejams: <http://www.norges-bank.no/en/notes-and-coins/Coins>
38. *Palīgmateriāls pasniedzējiem par eiro banknotēm un monētām*. Pieejams:
https://www.ecb.europa.eu/euro/pdf/material/trainergde/Trainer_A4.lv.pdf?4a7b4b0444d60fdcdc85e7064f3cb077
39. Projekta “Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības administratīvās kapacitātes stiprināšana” ekspertīze *Eiro ieviešanas ietekme uz Latvijas tautsaimniecību*. Astotais izdevums, Rīga, 28.03.2013., Pieejams:
http://www.lbas.lv/upload/stuff/201304/eiro_ieviesanas_ietekme_uz_latvijas_tautsaimniecibu.pdf
40. *Protection frames from fakes*. Pieejams: <http://www.e-allmoney.com/banknotes6.html>
41. *Sudraba pieclatnieka trešā atdzimšana. Akadēmiķa, Latvijas Bankas Monētu dizaina komisijas locekļa Jāņa Stradiņa uzruna Latvijas Bankas un lata iedibināšanas 90 gadu jubilejas svinībās, 2012. g. 1. novembrī*. Latvijas Banka. Eurosistēma. Pieejams: <https://www.bank.lv/component/content/article/8312>
42. *Symbols of Slovenia*. Pieejams: <http://www.slovenia25.si/symbols-of-slovenian-identity/the-princes-stone/>
43. This is Finland. *Coat of arms*. Pieejams: <http://finland.fi/life-society/coat-of-arms/>

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba „Nauda kā kultūrvēsturiska liecība. Euro piemērs” ietvaros tika izpētīts eiro naudas kultūrvēsturiskais vēstījums, izvērtējot eiro banknotēs un monētās izmantotos simbolus, tēlus, pretviltošanas elementus, raksturojot dizaina tematiku un tēlu simbolisko nozīmi, par to, ko katra eiro zonas dalībvalsts ir izvēlējusies parādīt uz savu emitēto monētu nacionālajām pusēm, kā arī noskaidrojot, kā sabiedrība uztver eiro naudas dizainā izmantoto vēstījumu. Pētījumā ietvarā tika izveidota aptaujas anketa ar 11 jautājumiem, lai noskaidrotu Latvijas iedzīvotāju viedokli par eiro naudas vizuālo noformējumu. Aptaujas dalībnieki lielākoties bija vecuma grupā līdz 25 gadiem, tādējādi īpaši atspoguļojot jaunu cilvēku attieksmi pret eiro naudas dizaina tematiku un izpratni par naudu kā kultūrvēsturisku liecību. Darbs strukturēts trijās galvenajās nodaļās. Teorijas sadaļā apskatīta banknotēs un monētās izmatotā vizuālā noformējuma principu attīstība Eiropā un Latvijā. Tālāk tiek sniegts eiro naudas kā kultūrvēsturiskas liecības izvērtējums un pētījuma metodikas pamatojums. Pētījuma nodaļā izvērtēta aptaujas rezultātā iegūtā informācija, atspoguļojot to arī uzskatāmās diagrammās. Bakalaura darbā iekļautas 3 tabulas, 8 attēli un 2 pielikumi. Darba izstrādei izmantoti 43 literatūras un informācijas avoti.

ANNOTATION

The theme of the Bachelor Thesis is **”Money as cultural and historical heritage.**

The example of Euro”. It was explored the cultural and historical message of it, it has been done through the evaluation of Euro banknotes and coins, using symbols, personalities, security features, describing the design and sense of symbols, it has been explained that each country that has Euro is emitting its own national side of Euro coin and it is explored people’s perception of the design of the Euro and its message.

During the development of the thesis, it was created a questionnaire with 11 questions to understand the opinion of Latvian citizens about the design of Euro.

Majority of people who completed the survey are under 25 years old, thanks to this, the results are showing the attitude of young people to the design of Euro and the understanding that money are part of historical and cultural heritage.

This Thesis consists of 3 chapters. The theoretical part deals with the development and the design of banknotes and coins in Europe and Latvia.

Subsequently it is evaluated Euro as historical and cultural heritage with justification of methodology of the research.

The survey part, then it has been explored information which was received from the interview, including diagrams.

This Thesis is composed by 3 tables, 8 pictures and 2 appendix and to create it, has been used 43 sources of information and literature.

MERKNAD

Dette forskningsarbeid heter ”**Penger som kulturhistorisk arv. Euro eksempel**”. I løpet av forskning autoren har studert fysisk utsikt av Euro penger. Det gjelder begge for banknotene og mynt. Det ble forsket, hva som er produsert på banknoter, hvilke symbolene, personene og arhitekturdeler. Man kan se forskjellige personene, arhitekturdetaljer, naturdeler og offisielle staatsymboler på mynt. Det var veldig nødvendig å forsøke, hva er betydning av alle dette. Hver symbol har sin egen betydning. Denne betydning kan være historisk, kulturisk eller kunsterisk. Her er presentert hvert land med sine egne myntdesign. Det er forklart, hvorfor hver land har valgt å bruke akkurat denne symbol eller motiv.

I løpet av denne forskning det ble lagt interview med 11 spørsmål for å forstå, hva tenker latvierne om utsiktet av Euro. De mest av de som deltok på interview, var de unge som 25 år gammel. Det betyr at denne forskning presenterer mening av unge mennesker veldig godt.

Hele arbeid består av 3 store deler. I første del det er mulig å lese om teorien av penger utsikt og utvikling, etterpå kan man sammenligne euro med latviske penger lats, som latviere hadde for euro ble introdusert. Den praktiske del har svarene til alle elleve spørsmål som folk har svart på.

Hele arbeid har 3 tabeller, 8 grafikkbilder og 2 tillegg. For å fullføre forskning det ble brukt 43 forskjellige informasjonsmedel.

PIELIKUMI

Aptaujas anketa

Cienījamais, respondent! Lūdzu, aizpildiet aptaujas anketu par eiro naudu. Aptauja ir anonīma, un tajā iegūtie dati tiks izmantoti rezultātu apkopošanai, rakstot bakalaura darbu „Nauda kā kultūrvēsturiska liecība. Euro piemērs”.

Lūdzu, **pasvītrojiet** izvēlēto atbilžu variantu!

1. Vai jums patīk eiro naudas vizuālais izskats?

Jā, patīk

Nē, nepatīk

Vienaldzīgs

2.Vai esat interesējies/-usies par simbolu nozīmi, kas attēloti uz eiro banknotēm un monētām?

Jā

Nē

3.Vai jums bija viegli atrast informāciju par eiro naudas dizaina nozīmi un pretviltošanas elementiem?

Jā, ļoti viegli, šāda informācija ir plaši pieejama

Jā, drīzāk viegli

Neesmu meklējis/-usi šādu informāciju

Nē, drīzāk sarežģīti

Nē, šādu informāciju neatradu

4.Lūdzu, nosauciet, kādus simbolus atceraties un esat ievērojis/-usi uz eiro banknotēm un monētām!

Banknotes: _____

Monētas: _____

5.Kādus eiro naudas pretviltošanas elementus varat nosaukt?

6.Vai varat pateikt, kādi simboli attēloti Latvijas eiro monētu dizainā?

Jūsu atbilde: _____

Nezinu, kas attēlots

7.Vai Latvijas latu simboliskā nozīme jums bija saprotamāka, salīdzinot ar eiro naudu?

Jā

Nē

Neesmu par to domājis/-usi

8.Vai esat ievērojis/-usi, kādu ES dalībvalstu monētas esat izmantojis/-usi ikdienā, veicot maksājumus? Atbildot ar „Jā”, lūdzu, uzskaitiet valstis.

Jā, _____

Nē

Nepievēršu tam uzmanību

9. Lūdzu, novērtējiet, cik lielu daļu no saviem ikdienas maksājumiem veicat skaidrā naudā!

Mazāk par 50% darījumu veicu skaidrā naudā

Vairāk par 50% darījumu veicu skaidrā naudā

Cits variants _____

10. Vai, uzskatāt, ka eiro nauda ir ne tikai maksāšanas līdzeklis, bet arī kultūrvēsturiska vērtība?

Jā

Nē

11. Vai jūs atbalstāt ideju, ka katra ES dalībvalsts it tiesīga kalt sava dizaina eiro monētas? Lūdzu, pamatojiet savu atbildi!

Jā, jo _____

Nē, jo _____

Jūsu dzimums: Vīrietis Sieviete

Jūsu vecums: Līdz 25 26 – 33 34 – 41 42 – 49 50 un vairāk

Paldies par atsaucību!

Anketas rezultātu apkopojums

Nr. p. k.	Jautājums	Atbilžu varianti	Atbilžu skaits
1.	<i>Vai jums patīk eiro naudas vizuālais izskats?</i>	Jā, patīk	79
		Nē, nepatīk	10
		Vienaldzīgs	11
2.	<i>Vai esat interesējies/-usies par simbolu nozīmi, kas attēloti uz eiro banknotēm un monētām?</i>	Jā	68
		Nē	32
3.	<i>Vai jums bija viegli atrast informāciju par eiro naudas dizaina nozīmi un pretviltošanas elementiem?</i>	Jā, ļoti viegli, šāda informācija ir plaši pieejama	75
		Jā, drīzāk viegli	5
		Neesmu meklējis/-usi šādu informāciju	17
		Nē, drīzāk sarežģīti	1
		Nē, šādu informāciju neatradu	2
6.	<i>Vai varat pateikt, kādi simboli attēloti Latvijas eiro monētu dizainā?</i>	Atbilde	100
		Nē	0
7.	<i>Vai Latvijas latu simboliskā nozīme jums bija saprotamāka, salīdzinot ar eiro naudu?</i>	Jā	20
		Nē	71
		Neesmu par to domājis/-usi	9
8.	<i>Vai esat ievērojis/-usi, kādu ES dalībvalstu monētas esat izmantojis/-usi ikdienā, veicot maksājumus?</i>	Jā	6
		Nē	44
		Nepievēršu tam uzmanību	50
9.	<i>Lūdzu, novērtējiet, cik lielu daļu no saviem ikdienas maksājumiem veicat skaidrā naudā!</i>	Mazāk par 50% darījumu veicu skaidrā naudā	87
		Vairāk par 50% darījumu veicu skaidrā naudā	13
		Cits variants	0
10.	<i>Vai, uzskatāt, ka eiro nauda ir ne tikai maksāšanas līdzeklis, bet arī kultūrvēsturiska vērtība?</i>	Jā	94
		Nē	6
11.	<i>Vai jūs atbalstāt ideju, ka katra ES dalībvalsts ir tiesīga kalt sava dizaina eiro monētas?</i>	Jā	98
		Nē	2
<i>Jūsu dzimums</i>		Vīrietis	31
		Sieviete	69

<i>Jūsu vecums</i>	Līdz 25	60
	26 – 33	2
	34 – 41	18
	42 – 49	20
	50 un vairāk	0